

Agenda – Culture, Communications, Welsh Language, Sport, and International Relations Committee

Meeting Venue:

Committee Room 4 – Tŷ Hywel

Meeting date: 28 September 2022

Meeting time: 09.30

For further information contact:

Lleu Williams

Committee Clerk

0300 200 6565

SeneddCulture@senedd.wales

Pre-meeting registration

(09.00–09.30)

1 Introductions, apologies, substitutions and declarations of interest

(09.30)

2 Welsh in Education Strategic Plans (WESPS): Evidence session with teaching unions

(09.30–10.30)

(Pages 1 – 28)

Eithne Hughes, Director, Association of School and College Leaders (ASCL)

Ioan Rhys Jones, General Secretary, Undeb Cenedlaethol Athrawon Cymru

(UCAC)

Siôn Amlyn, Policy and Casework Official, NASUWT

Research brief

Written evidence from Undeb Cenedlaethol Athrawon Cymru (UCAC)

Written evidence from NASUWT

Break

(10.30–10.40)

3 Welsh in Education Strategic Plans (WESPS): Evidence session with Welsh-medium education advocates

(10.40–11.40)

(Pages 29 – 76)

Heini Gruffudd, Chair, Dyfodol i'r Iaith

Toni Schiavone, Education Group Chair, Cymdeithas yr Iaith

Dyfan Sion, Strategic Director, Welsh Language Commissioner's office

Elin Maher, Acting National Director, Rhieni Dros Addysg Gymraeg (RHAG)

Written evidence from Dyfodol i'r Iaith

Written evidence from Cymdeithas yr Iaith

Written evidence from the Welsh Language Commissioner's office

Written evidence from Rhieni Dros Addysg Gymraeg (RHAG)

4 Papers to note

(11.40)

- 4.1 Letter from the Minister for Climate Change to the Chair of the Culture, Communications, Welsh Language, Sport, and International Relations Committee regarding the Committee's consideration of the Online Safety Bill: Legislative Consent Memorandum**
(Page 77)
- 4.2 Letter from the Deputy Welsh Language Commissioner to the Chair of the Culture, Communications, Welsh Language, Sport, and International Relations Committee regarding the registration of trademarks for Welsh words**
(Pages 78 – 83)
- 4.3 Letter from the Chair of the European Affairs Committee to the Chair of the Culture, Communications, Welsh Language, Sport, and International Relations Committee regarding the Lords European Affairs Committee inquiry into the future UK–EU relationship**
(Page 84)
- 4.4 Correspondence from the publisher of The National and Corgi Cymru to the Chair of the Culture, Communications, Welsh Language, Sport, and International Relations Committee regarding the future of the news industry in Wales**
(Page 85)

- 4.5 Letter from the Chair of the Culture, Communications, Welsh Language, Sport, and International Relations Committee to Newsquest Media Group regarding the closure of The National Wales**
(Pages 86 – 87)
- 4.6 Letter from the Regional editor (Wales), Newsquest to the Chair of the Culture, Communications, Welsh Language, Sport, and International Relations Committee regarding the closure of The National Wales**
(Pages 88 – 89)
- 4.7 Correspondence from the Managing Director, Glamorgan Star to the Chair of the Culture, Communications, Welsh Language, Sport, and International Relations Committee regarding the closure of The National Wales**
(Pages 90 – 93)
- 4.8 Letter from the Deputy Minister for Arts and Sport, and Chief Whip to the Chair of the Culture, Communications, Welsh Language, Sport, and International Relations Committee regarding the development of a cultural strategy for Wales**
(Page 94)
- 4.9 Letter from the Minister for Economy to the Chair of the Culture, Communications, Welsh Language, Sport, and International Relations Committee regarding preparations for the World Cup**
(Page 95)
- 4.10 Correspondence from Mike Pemberton to the Chair of the Culture, Communications, Welsh Language, Sport, and International Relations Committee regarding BBC Wales news**
(Page 96)
- 5 Motion under Standing Order 17.42 to resolve to exclude the public from the remainder of the meeting**
(11.40)
- 6 Private debrief**
(11.40–12.00)

7 Challenges facing the creative industry workforce: Inquiry outline

(12.00–12.10)

(Pages 97 – 102)

Document is Restricted

Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg – Sylwadau Ysgrifenedig UCAC ar gyfer Pwyllgor Diwylliant, Cyfathrebu, y Gymraeg, Chwaraeon a Chysylltiadau Rhyngwladol y Senedd.

- Ym mis Rhagfyr 2015, cyhoeddodd Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg y Bedwaredd Senedd argymhellion yn ei adroddiad ar '**Ymchwiliad i Gynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg**'. A yw'r fframwaith statudol presennol ar gyfer Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg wedi gwella ers hynny?

Mae UCAC yn glir o'r farn fod y fframwaith statudol presennol wedi gwella'n sylweddol ers Rhagfyr 2015, yn enwedig wedi'r Adolygiad brys o Gynlluniau Strategol y Gymraeg mewn Addysg 2017-20.

Bu i'r mwyafrif o'r awdurdodau lleol lwyddo i gyflwyno cynlluniau strategol drafft oedd yn mynd i'r afael â'r anghenion ac yn amlwg yn cynllunio er mwyn cyflawni targedau uchelgeisiol. Yn amlwg, nid pob awdurdod lwyddodd i wneud hynny yn eu drafftiau, ond tybiwn fod y gweithdrefnau llywodraethol perthnasol am sicrhau cydymffurfiaeth.

Mater arall, wrth gwrs, ydyw os yw'r gwelliannau am sicrhau uchelgeisiau a dyheadau llywodraethol o ran y Gymraeg.

- I ba raddau y mae'r Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg yn cyfrannu at y canlyniadau a'r targedau a nodir yn Strategaeth Llywodraeth Cymru ar gyfer y Gymraeg – **Cymraeg 2050**;

Mae'r gyfundrefn addysg, wrth gwrs, yn allweddol ar gyfer llwyddiant Strategaeth Llywodraeth Cymru - **Cymraeg 2050**.

Ar yr olwg gyntaf, mae'n ymddangos y bydd y targedau a gyflwynwyd gan y Llywodraeth yn cyfrannu i sicrhau bod y canlyniadau a thargedau a nodir yn **Cymraeg 2050** yn cael eu gwireddu.

Fodd bynnag, gan mai cynlluniau yn unig sydd i law, anodd yw dweud pa mor llwyddiannus fydd y Cynlluniau Strategol yn hyn o beth. Mawr obeithiwn y bydd monitro cyson yn sicrhau'r cyfraniad.

Ymhellach, mae pryderon gan UCAC yn hyn o beth gan nad yw'r holl gyfundrefn yn ei le i sicrhau llwyddiant, ee Prinder athrawon addas, Categoriâu iaith ysgolion a symud ysgolion ar hyd continwmm ieithyddol, a'r sector cyfrwng Saesneg a chymwysterau Cymraeg. Mawr obeithiwn y bydd y Bil Addysg Gymraeg yn mynd i'r afael â rhai o'r pryderon hyn.

- Sut mae awdurdodau lleol yn ymateb i newidiadau i ganllawiau ar gategoriâu ysgolion yn ôl darpariaeth cyfrwng Cymraeg, ac a ydynt yn bodloni uchelgais Llywodraeth Cymru i gynyddu darpariaeth cyfrwng Cymraeg mewn ysgolion cyfrwng Saesneg a dwy ffrwd?

Nid oes gwybodaeth bendant gennym ar y sefyllfa'n benodol, ond mae'n ymddangos nad oes ryw lawer yn digwydd yn gyffredinol ar hyn o bryd, er bod ambell i enghraifft benodol sydd yn dangos bod symud o le i le. Efallai mai mater o amser yw hi, yn enwedig gan mai prin yw'r amser mae'r awdurdodau wedi eu derbyn i ymateb.

Mae UCAC yn nodi bod y newidiadau i ganllawiau ar gategoriâu ysgolion yn ôl darpariaeth cyfrwng Cymraeg wedi ei wneud yn haws i nifer o awdurdodau a'r glustod ysgolion dwyieithog yn ysgolion Cyfrwng Cymraeg

heb fod angen unrhyw newid i'w darpariaeth. Mae UCAC o'r farn bod hyn yn andwyol i sefyllfa'r Gymraeg mewn addysg.

Ymhellach, nid yw rhoi % o holl weithgareddau ysgol fel gofyn o reidwydd am sicrhau bod cynnydd yn y ddarpariaeth na bod cynnydd o ran gallu'r disgyblion yn y Gymraeg.

Yn gyffredinol, prin yw'r dystiolaeth bod ysgolion yn symud ar hyd y continwwm iaith ar hyn o bryd, yn enwedig o gategori 1 i 2. Er tegwch, mae rhai awdurdodau yn amlwg yn cynllunio'n fanwl yn hyn o beth.

Mae uchelgais y Llywodraeth o ran cynyddu darpariaeth cyfrwng Cymraeg mewn ysgolion cyfrwng Saesneg a dwy ffrwd yn amlwg - ond nid yw'r disgwyliadau na'r canllawiau'n glir. Nid yw UCAC yn ymwybodol o unrhyw ysgol cyfrwng Saesneg lle mae cynnydd wedi bod yn y ddarpariaeth, hyd yn hyn.

Eto, edrychwn ymlaen at weld sut y bydd y Bil Addysg Gymraeg yn cynnig y mecanwaith a'r fframwaith statudol ar gyfer cynyddu'r ddarpariaeth.

- Pa heriau a fydd yn codi o ran cynllunio a datblygu darpariaeth cyfrwng Cymraeg, cyn Bil Addysg Gymraeg arfaethedig?

Rydym wedi amlinellu uchod rhai o'r heriau sydd yn ein hwynebu wrth ystyried Bil Addysg Cymraeg, ond mae UCAC o'r farn bod angen rhoi sylw penodol, brys, i'r isod yn ogystal.

Mae'r Llywodraeth yn cynllunio ac yn dechrau gweithredu er mwyn sicrhau bod digon o arbenigedd yn y gweithlu i sicrhau bod digon o athrawon y Gymraeg ac athrawon sydd yn gallu addysgu pynciau drwy'r Gymraeg. Fodd bynnag, anodd yw gweld sut bydd modd diwallu'r holl anghenion fel mae'n sefyll ar hyn o bryd ac mae angen gwir ystyried sut i ddenu mwy i'r proffesiwn.

Mae pryder penodol gan UCAC am allu'r gweithlu i fedru sicrhau cyfraniad y sector cyfrwng Saesneg tuag at amcanion a thargedau **Cymraeg 2050**. Mae'n amlwg bod angen ystyriaeth brys i hyn, er gwaetha'r ffaith y gall fod yn wleidyddol sensitif.

Mae UCAC o'r farn bod angen parhau i roi sylw ar ddatblygu arweinwyr ysgolion a sicrhau fod modd denu i rolau arweinyddol o fewn ysgolion.

Mae'n allweddol bod darpariaeth a chymwysterau yn adlewyrchu anghenion y ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg ac nad yw'r rheiny sydd yn astudio drwy gyfrwng y Gymraeg, ym mhob rhan o'r wlad, dan unrhyw anfantais o ran ehangder darpariaeth a chyfleoedd o gymharu ag eraill. Mae UCAC ac eraill yn gweithio i sicrhau mai dyna fydd y sefyllfa wrth i ni drafod y cymwysterau newydd arfaethedig. Mae angen sylw penodol i'r ddarpariaeth ôl 16, yn enwedig o ran cymwysterau galwedigaethol yn hyn o beth.

Er bod ambell i awdurdod yn rhoi sylw dwys i addysg drochi ar hyn o bryd, mae angen sicrhau bod strategaeth a chynllunio cenedlaethol yn digwydd er mwyn cefnogi awdurdodau, yn enwedig yn y cymunedau hynny sydd yn Gymraeg eu hiaith.

Mae'n allweddol bod buddsoddiad cyllidol sylweddol a chynllunio gofalus yn digwydd er mwyn sicrhau llwyddiant. Mae angen ystyried natur y cyllido hwnnw.

Awst 2022

Document is Restricted

1 September 2022

1. **Has the current statutory framework for Welsh in Education Strategic Plans (WESPs) improved since the recommendations published in December 2015 following the 'Inquiry into Welsh in Education Strategic Plans' by the Children, Young People and Education Committee in the Fourth Senedd?**

Our members inform us that the seven outcomes within the new system (within the framework of each WESP) are clear, concise and orderly, taking into account the specific areas that need attention in order to develop the appropriate provision required.

Nevertheless, it appears in some WESPs that the responsibility for responding to the challenge will lie substantially with third sector stakeholders (for example *Yr Urdd*, *Menter Iaith*) as well as the consortia and not so much with the local authority. This is arguably as a result of cutting, or redeployment of the Welsh in Education Grants in 2015. This is evident in the abolition of the *Athrawon Bro* teams (Consultant Teachers of the Welsh Language) in many local authorities who were responsible for leading, training and managing language development within the local authority schools. Therefore, as a result of the withdrawal of this grant, schools are reliant on fragmented, inconsistent and potentially substandard resources so as to deliver the WESP.

2. **To what extent do Welsh in Education Strategic Plans contribute to the outcomes and targets set out in the Welsh Government's Welsh Language Strategy – Cymraeg 2050?**

Our members inform us that It is necessary to consider this question in the context of the "Language Guidance on school categories according to Welsh-medium provision" Document¹ being a non-statutory document. For example, there is no mandatory requirement on (what used to be in 2007²) Category 5, 4 and 2 schools to undertake the *taith iaith* to become a Category 3 school by 2032 in the primary sector.

It therefore appears that any measurable growth against targets may be in newly registered Welsh-medium schools and not in schools that have English as their main language of learning and teaching due to the above reason.

3. **How are local authorities responding to changes to guidance on school categories according to Welsh-medium provision, and are they meeting the Welsh Government's ambition to increase Welsh-medium provision in English-medium and dual-stream schools?**

The provision for a local authority to prepare a ten-year Plan, the first to have effect from 1 September 2022 subject to the Welsh Ministers' approval, is enshrined in The Welsh in Education Strategic Plans (Wales) Regulations 2019. It has been documented in the press³ and in Senedd speeches⁴ that the draft WESPs submitted by the Local Authorities vary in substance and ambition. The Minister's view that "*We've gone as far as we can within the current WESP framework, and further improvements to that framework will be considered as part of scoping work on a Welsh language education Bill.*" may see even further revision of WESPs within the Welsh language Education Bill alongside other provisions to achieve the ambition of Cymraeg 2050: Welsh language strategy.

Anecdotal evidence from members suggests that the main issue local authorities face in their attempts to establish a successful Plan is the obstructions of Governing Bodies. A local authority may well have prepared an ambitious and excellent Plan, but maintained schools will have the veto of their Governing Body on such a Plan and in some cases Plans may have been watered down so that they find adoption in certain schools.

¹ <https://gov.wales/sites/default/files/publications/2021-12/guidance-on-school-categories-according-to-welsh-medium-provision.pdf>

² <https://gov.wales/sites/default/files/publications/2018-02/defining-schools-according-to-welsh-medium-provision.pdf>

³ <https://www.bbc.co.uk/cymrufyw/62149623>

⁴ <https://record.senedd.wales/Plenary/12902#C442641>

This hindrance for local authorities is of course due to substantial powers enshrined to governing bodies of maintained schools under the Local Management of Schools (LMS) which is a vestige of the 1988 Education Act. There is little if any room within the provisions of LMS for local authorities to be able to circumvent situations as described above.

A solution to this (as well as a solution to other educational issues) would be the introduction of secondary legislation that would deprecate LMS. This would allow the local authority, as the direct employer, to:

- install WESPs that are fit for purpose; and
- redeploy staff according to the needs of the school and the skills of that employee

4. What challenges lie ahead in the planning and development of Welsh-medium provision, ahead of a proposed Welsh Language Education Bill?

NASUWT's concerns with both the recent revision of non-statutory guidance around school categories according to Welsh-medium provision as well as the Cymraeg 2050 Strategy itself remain in place for any potential implications and/or unintended consequences of the Welsh language Education Bill's provisions to accelerate the planning and development of Welsh-medium provision, in that:

- a. In terms of re-categorising schools in terms of Welsh-medium provision:
 - the NASUWT was concerned about the potential implications and/or unintended consequences for the education workforce in rationalising and/or accelerating the process of transition between school categories. The concerns of the Union were heightened by the lack of detail in relation to the costs and funding streams associated with the transition to the new categorisation model as well as funding the eventual progress along the categories.
 - Any proposed changes may further accelerate the change from one category to another at such a rate as to adversely affect the employment of teachers - specifically those who are not fluent enough in Welsh to be able to deliver the needs of the employer to the level required by the new category. Governing bodies will need to plan its workforce in line with the guidance so as to increase the number of teaching staff able to teach Welsh as a subject and teach through the medium of Welsh, yet with no affirmation that extra funding will be available to aid this workforce transition. NASUWT notes, though, that a transitional category can exist for a maximum period of 10 years, and that such categories should be identified to aid monitoring and identify the support required from stakeholders to assist progression including identifying additional and dedicated funding which will be provided for such education settings to assist in their transitioning via increased staffing and training by providing the necessary resources and infrastructure changes.
- b. In terms of the Cymraeg 2050 Strategy, the NASUWT maintains that the Welsh Government must continue to:
 - Identify additional and dedicated funding which will be provided for education establishments to assist in meeting the strategy through increased staffing and by providing the necessary resources and infrastructure changes. This would require sufficient additional capital and revenue funding;
 - Provide an assurance that the significant increase in the number of teachers and early years practitioners who are able to teach through the medium of Welsh would be realised through additional staffing and/or access to courses to enable existing post-holders to learn the Welsh language through paid release from their teaching or support duties;
 - Give a binding commitment that no members of staff would be under threat of losing their livelihood if they were not able to gain sufficient grasp of the language to enable them to teach through the medium of Welsh, where they are currently employed in either English-medium or bilingual schools;
 - Ensure that the Vision is taken forward on the basis of mutual respect and tolerance of the workforce and that the legislation envisaged will provide an unequivocal basis for organisations to act in support of the language.

To be clear, NASUWT do not have any evidence that our overarching concerns regarding challenges faced in the planning and development of Welsh-medium provision are being realised. However it is important that these potential issues remain central to future plans and provisions.

Neil Butler

National Official

DYFODOL I'R IAITH

Llais i'r iaith

Dyfodol i'r iaith

Mae Dyfodol i'r iaith yn fudiad amhleidiol sy'n gweithredu er lles yr iaith Gymraeg. Nod y mudiad yw dylanwadu drwy ddulliau cyfansoddiadol ar sylwedd a chynnwys polisïau cyhoeddus a deddfwriaeth er mwyn hybu twf a ffyniant y Gymraeg ym mhob maes polisi. Bydd yn gweithredu er budd Cymru a'i phobl, gan ennill cefnogaeth a pharch i'r iaith a sicrhau bod y Gymraeg yn fater byw ar yr agenda gwleidyddol.

Mae Dyfodol i'r iaith yn croesawu'r cyfle i gyflwyno sylwadau ar yr adolygiad brys o Gynlluniau Strategol y Gymraeg mewn Addysg.

SYLWADAU AR GYNLLUNIAU STRATEGOL Y GYMRAEG MEWN ADDYSG

1. Rydym yn gwerthfawrogi bod y cynlluniau presennol yn rhai deng mlynedd, sy'n caniatáu cynllunio dros gyfnod tymor canolig. Serch hynny, rydym o'r farn bod angen cryfhau a mireinio'r CSGAU presennol er mwyn cyflawni'r twf mewn addysg Gymraeg a ragwelwyd yn *Cymraeg 2050*.
2. Erys gwendid yn y cynllunio deng mlynedd hyn:

Mae proses creu'r Cynlluniau'n cymryd rhai blynyddoedd, ac yn golygu arafu neu oedi datblygiadau. Tra bod hyn yn well nag y bu, gall arwain at ddiffyg uchelgais. Cyhoeddwyd yn ddiweddar gan y Gweinidog Addysg bod 22 o ysgolion Gymraeg newydd i gael eu sefydlu, yn sgil y CSGAU. Cyfartaledd o un ysgol am bob awdurdod addysg yw hyn, sy'n dwf anuchelgeisiol.
3. Mae'r CSGAU yn cynnig targed ar gyfer deng mlynedd. Rydym wedi dadlau (gweler ein sylwadau ar y CSGAU, Awst 2018) bod angen i'r CSGAU feddu ar dargedau tymor byr (5 mlynedd), canol (10 mlynedd) a hir (20 mlynedd). Mae angen rhoi sylw hefyd i sefyllfaoedd sy'n galw am weithredu brys, lle mae ysgolion Gymraeg yn orlawn.

4. Mae perygl bod y CSGAU 10 mlynedd presennol yn cynnwys targedau tymor byr yn lle rhai helaethach tymor canol a hir.

Mae angen i'r CSGAU, er manylu ar yr hyn a ddigwydd o fewn deng mlynedd, nodi ymhellach sut y bwriedir datblygu'r Gymraeg mewn addysg dros 20 mlynedd.

5. I sicrhau bod y CSGAU yn gallu cael eu gweithredu'n effeithiol, mae angen i raglenni eraill y Llywodraeth, h.y. rhaglenni ysgolion yr 21ain ganrif, gael eu cydgyllunio, i sicrhau llwybrau cyllid digonol ar gyfer twf addysg Gymraeg.
6. Er bod y CSGAU yn perthyn i awdurdodau lleol unigol, lle mae awdurdodau lleol yn fach, neu lle mae ffiniau siroedd yn agos at ganolfannau poblogaeth mewn mwy nag un sir, mae angen lefel amlwg o gydweithio rhwng y siroedd.
7. Rydym yn pryderu nad yw CSGAU rhai siroedd yn rhoi darlun digon manwl o anghenion gwirioneddol rhai siroedd. Mewn rhai siroedd mae ysgolion Cymraeg rhai ardaloedd yn orlawn, a'r siroedd wedi methu ymateb yn ddigonol. Mewn rhai siroedd, mae darpariaeth ysgolion Cymraeg yn absennol mewn rhai ardaloedd. Mae enghreifftiau eraill o siroedd yn newid lleoliad ysgolion Cymraeg er mwyn creu ysgolion mwy, a hyn yn amddifadu ardaloedd eraill o ysgol Gymraeg.

Rydym am weld, felly, bod y CSGAU yn mapio presenoldeb ysgolion cynradd ac uwchradd Cymraeg yn eu siroedd, ac yn nodi'r niferoedd a'r canrannau sy'n mynychu addysg Gymraeg ym mhob ward yn y sir, fel bod modd gweld ble mae'r bylchau.

Yn sgil hyn, mae angen i'r Cynlluniau ddarparu ysgolion Cymraeg mewn rhagor o gymunedau (yn lle canoli mewn ysgolion mwy) a mynd i'r afael yn fwy penodol â darpariaeth ychwanegol lle mae ysgolion Cymraeg yn llawn.

8. Nid yw'r CSGAU yn rhoi sylw i newidiadau / datblygiadau mewn addysg Saesneg yn y gwahanol siroedd. Mae'r rhain, e.e. yng Nghastell-nedd Port Talbot, yn gallu bod yn ffigythiad sylweddol i hyfywedd addysg Gymraeg.
Mae angen i'r CSGAU, felly, fod yn rhan annatod o gynllunio holl addysg statudol y siroedd.
9. Fel y nodwyd gennym yn ein sylwadau Awst 2018, mae angen i'r CSGAU (a'r Llywodraeth) fynd i'r afael â gwahanol fodolau o sefydlu ysgolion Cymraeg, gan

ddefnyddio'r stoc ysgolion presennol mewn ardaloedd trefol. Byddai hyn yn golygu gosod targedau ar gyfer gwahanol ardaloedd y siroedd yn fwy manwl nag a wneir ar hyn o bryd.

10. Mae angen i'r CSGAU nodi'r nifer cynyddol o staff dysgu a staff cynorthwyol Cymraeg sydd eu hangen i wireddu eu cynlluniau. Er mwyn sicrhau staff digonol, bydd angen cydweithio rhwng Awdurdodau Lleol, Llywodraeth Cymru, y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol a darparwyr dysgu iaith, a darparwyr Addysg Gychwynnol Athrawon, sef y partneriaethau prifysgolion ac ysgolion perthnasol. Gall ystadegau gan Cyngor y Gweithlu Addysg, ac Arolygon y Gweithlu Addysg ddarparu rhywfaint o wybodaeth am sgiliau Cymraeg y gweithlu ac anghenion hyfforddiant. yn ogystal â gwybodaeth am niferoedd a sefydlogrwydd y gweithlu. (Mae *Cymraeg 2050* yn rhagweld y bydd angen cynyddu nifer yr athrawon cynradd o 2,900 i 3,900 erbyn 2031, ac i 5,200 erbyn 2050, gyda chynnydd cyfatebol yn y sector uwchradd.)

11. Mae angen i'r Llywodraeth – ac felly'r CSGAU – ddilyn trywydd diwyro o ran targedau, yn enwedig gan fod cynifer o dargedau am y Gymraeg mewn addysg heb eu cyrraedd yn y gorffennol. Mae *Cymraeg 2050* yn rhagweld bod angen cynyddu nifer y dysgwyr 7 oed o 22% (7,700) yn 2015/16 i 30% (10,500) erbyn 2031, ac i 40% (14,000) erbyn 2050.

Mae hyn yn golygu dyblu nifer yr ysgolion Cymraeg erbyn 2050. Nid oes awgrym o'r twf hwn i'w weld yn y CSGAU presennol.

12. Nid ydym yn argyhoeddedig bod y darpar categorïau ysgolion yn mynd i fod yn effeithiol, ac mae angen i'r CSGAU sicrhau nad yw ysgolion yn perthyn i categorïau anaddas. Er bod un categori 3P yn awr ar gyfer ysgolion Cymraeg sy'n dysgu'r cyfan (ond y Saesneg) i bob disgybl, mae angen categori 3 arall ar gyfer ysgolion Cymraeg sy'n dysgu 80% (dyweder) neu ragor o'r pynciau i bob disgybl trwy gyfrwng y Gymraeg. Byddai categori o'r fath yn gallu bod yn addas ar gyfer sicrhau nad yw'r rhan fwyaf o ysgolion Gwynedd, a rhai ysgolion Cymraeg mewn siroedd eraill, mewn categori llai cadarn na'u categori presennol, gydag anogaeth i fynd tuag at categori 3P.

13. Yn gyffredinol, wrth gynllunio addysg, mae angen derbyn yr egwyddor na ddylai addysg Gymraeg fod yn llai hygyrch nag addysg Saesneg, ac mae angen i'r CSGAU nodi hyn. I wneud addysg Gymraeg o leiaf mor hygyrch ag addysg Saesneg, mae angen bod ysgol Gymraeg gynradd ar gael ym mhob cymuned lle y ceir un Saesneg, neu mae angen i ddarpariaeth cludiant fod yn fwy ffafriol i ysgolion Cymraeg.

14. Mae modd rhagweld y gall y CSGAU gael eu trosglwyddo i Ddeddf Addysg Gymraeg, ond erys yr angen am gynllunio addysg yn holistig, ar draws y sectorau. Erys hefyd yr angen am gynllunio ar lefel gymunedol yn ogystal â sirol a chenedlaethol, gyda thargedau brys, tymor byr, tymor canolig a hir.

Cyswllt: Heini Gruffudd

Awst 2022

07983506805

heini@gruffudd.org

Llywydd: Cynog Dafis

Cadeirydd: Heini Gruffudd Trysorydd: Huw Edwards

Aelodau'r Bwrdd: Elaine Edwards, Eifion Lloyd Jones, Wyn Thomas, Catrin Alun, Iwan Edgar,
Dr Ruth Richards, Robat Gruffudd

By virtue of paragraph(s) vi of Standing Order 17.42

Document is Restricted

Ymateb Cymdeithas yr Iaith i Ymgynghoriad ar Gynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg - y fframwaith deddfwriaethol sy'n cefnogi Darpariaeth Addysg Gymraeg

1. Mae Cymdeithas yr Iaith yn fudiad sy'n ymgyrchu'n ddi-drais dros y Gymraeg a holl gymunedau Cymru.
2. Credwn bod effeithiolrwydd y system addysg i greu siaradwyr newydd yn gwbl ganolog ac allweddol i strategaeth iaith y Llywodraeth: nid oes modd fforddio peidio â chyflawni yn y maes hwn. Mae tynged holl strategaeth y Llywodraeth yn ddibynnol ar hynny.

Ym mis Rhagfyr 2015, cyhoeddodd Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg y Bedwaredd Senedd argymhellion yn ei adroddiad ar 'Ymchwiliad i Gynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg'. A yw'r fframwaith deddfwriaethol ar gyfer Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg wedi gwella ers hynny?

3. Nid oes amheuaeth bod y system addysg bresennol yn gwbl anaddas i gyflawni'r twf mewn addysg cyfrwng Cymraeg sydd ei angen.

Mae'r CSGA'au wedi methu â chyflawni ar dargedau cenedlaethol y Llywodraeth, ac , ar y graddfeydd twf presennol, byddai'n cymryd sawl canrif i gyrraedd addysg cyfrwng Cymraeg i bawb. Nid yw'r gyfundrefn yn addas i unrhyw ddiben positif, heb sôn am darged o filiwn o siaradwyr Cymraeg nag ychwaith y nod o wneud y Gymraeg yn norm fel cyfrwng addysgu'r system.

4. Mae strategaeth iaith 'miliwn o siaradwyr' a'r targedau addysg yn "Cymraeg mewn addysg: cynllun gweithredu 2017 i 2021" yn amlygu anaddasrwydd y gyfundrefn bresennol.
5. Mae'r Llywodraeth am weld:
 - 70% o blant yn gadael yr ysgol yn rhugl eu Cymraeg erbyn 2050
 - 40% o blant yn mynychu addysg cyfrwng Cymraeg penodedig erbyn 2050.
6. Mae'r targedau hynny yn golygu bod rhaid cael cyfundrefn sy'n cynllunio'n rhagweithiol dros gyfnod hir i ehangu a normaleiddio addysg cyfrwng Cymraeg, nid un sy'n dibynnu ar 'fesur y galw' neu gynlluniau di-gyfeiriad.
7. Nid yw Cynlluniau Strategol y Gymraeg mewn Addysg wedi cyflawni ac mae angen creu strwythur fydd yn arwain at normaleiddio ac ehangu addysg cyfrwng Cymraeg.
8. Rhaid sefydlu cyfundrefn sy'n sicrhau cynllunio rhagweithiol, bwriadus, cadarn a hir dymor, gan fod y drefn bresennol wedi methu.
9. Wrth gloriannu'r gyfundrefn bresennol yng Nghymru, credwn ei bod yn bwysig ystyried yr enghreifftiau gorau o gwmpas y byd. O edrych ar dair tiriogaeth sy'n berthnasol i sefyllfa ieithyddol Cymru, mae'n eglur bod y deddfwriaeth yn llawer iawn mwy cadarn ynghylch addysgu yn eu hieithoedd brodorol. Er bod

gwahaniaethau rhwng deddfwriaeth yr ardaloedd hyn, mae'n eglur mai nod y gyfundrefn yw gwneud yr iaith frodorol yn norm cyfrwng yr addysgu.

10. Catalwnia:

Dywed Erthygl 20 – deddf addysg Catalwnia:

"1. Mae'r Gatalaneg, fel priod iaith Catalwnia, hefyd yn iaith addysg, ar bob lefel ac ym mhob math o addysgu.

2. Bydd sefydliadau addysg ar bob lefel yn peri mai'r Gatalaneg yw'r cyfrwng arferol i fynegi gweithgareddau addysgu a gweinyddol, yn fewnol ac yn allanol."

11. Glwad y Basg:

Dywed Erthygl 15 y gyfraith yng Ngwlad y Basg:

"Cydnabyddir hawl yr holl fyfyrwyr i gael eu haddysgu... yn y Fasgeg...ar y lefelau addysgol gwahanol.

I'r perwyl hwn bydd y Senedd a'r Llywodraeth yn mabwysiadu'r mesurau angenrheidiol hynny a fydd yn gogwyddo tuag at ehangu cynyddol yn nwyieithrwydd cyfundrefn addysg Cymuned Ymreolaethol Gwlad y Basg."

12. Québec

Dywed Siarter yr Iaith Ffrangeg – Québec

"PENNOD II

HAWLIAU IAITH SYLFAENOL

6. Mae gan bob person sy'n gymwys i dderbyn addysg yn Québec yr hawl i dderbyn yr addysg honno yn y Ffrangeg.

PENNOD VIII

IAITH YR ADDYSGU

72. Trwy gyfrwng y Ffrangeg y bydd yr addysgu yn yr ysgolion meithrin, ac yn yr ysgolion cynradd ac uwchradd, gyda'r eithriadau a nodir yn y bennod hon.

13. O gymharu'r gyfundrefn yma â'r enghreifftiau rhyngwladol uchod, ymddengys fod nifer o ddiffygion amlwg, gan gynnwys y canlynol:

- Nid oes hawl statudol i addysg cyfrwng Cymraeg;
- Nid oes nod nac amcan hirdymor yn y deddfwriaeth gynradd;
- Nid oes dull o sicrhau cynllunio tymor canol na cherrig milltir ar amserlen 5-10 mlynedd o fewn y gyfundrefn;
- Nid oes disgwyliad o gynnydd;

- Mae cynlluniau yn ddulliau clogyrnaidd a chymhleth o gymharu â theclynnau deddfwriaethol eraill, megis Safonau'r Gymraeg, sy'n gosod templed er mwyn sicrhau bod cynghorau yn gweithredu'n unol â nhw;
 - Nid oes cymhelliant i gynghorau – boed yn ariannol nac fel arall – i gyflawni ar ymrwymadau'r cynlluniau
14. Er mwyn gweddnewid y gyfundrefn o fewn ychydig ddegawdau i gyfundrefn fel un o'r uchod dylid disodli cyfundrefn fethedig Cynlluniau Strategol y Gymraeg mewn Addysg gyda chyfundrefn sy'n gosod targedau clir, di-droi'n-ôl.
15. Credwn fod angen cyfundrefn sy'n cyd-fynd â'r egwyddorion canlynol:
- Nod a threfn cynllunio addysg Gymraeg uchelgeisiol a chyraeddadwy yn genedlaethol, yn rhanbarthol ac yn lleol
 - Mesurau pendant o ran cynllunio'r gweithlu
 - Cymhelliant ariannol clir a pharhaol
 - Cynlluniau strategol cenedlaethol a lleol cynaliadwy
 - Cefnogaeth statudol er mwyn sicrhau cynllunio manwl
 - Fframwaith strategol hirdymor, a chynlluniau tymor byr a thymor canol manwl
16. Ymhellach, mae angen gweithredu ar argymhellion adroddiad yr Athro Sioned Davies, a gomisiynwyd gan Lywodraeth Cymru yn 2013, Un iaith i bawb: Adolygiad o Gymraeg ail-iaith yng Nghyfnodau Allweddol 3 a 4.
17. Yn benodol mae angen
- (i) dileu 'Cymraeg Ail iaith' a'i ddisodli gydag un cymhwyster Cymraeg i bob disgybl (argymhelliad 6), a
 - (ii) gosod "targedau i sicrhau mwy o ddysgu cyfrwng Cymraeg ar draws y cwricwlwm mewn ysgolion cyfrwng Saesneg" (argymhelliad 15)

I ba raddau y mae'r Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg yn cyfrannu at y canlyniadau a'r targedau a nodir yn Strategaeth Llywodraeth Cymru ar gyfer y Gymraeg – [Cymraeg 2050](#)?

18. Yn 2019 cyhoeddodd Cymdeithas yr Iaith dargedau blwyddyn 1 fyddai angen eu cyrraedd er mwyn cyrraedd y nod o filiwn o siaradwyr erbyn 2050, byddwn yn diweddarau'r ffigyrau'r yn dilyn cyhoeddi canlyniadau'r Cyfrifiad, ond pryderwn nad yw'r targedau yn agos at gael eu cyrraedd, fel maen nhw ar hyn o bryd.
19. Mae'r ystadegau a dadansoddiad ohonynt i'w gweld yma:
<https://cymdeithas.cymru/sites/default/files/Targedau%20Addysg%20Lleol2.pdf>
20. Dydy targed ar gyfer Blwyddyn 1 ddim yn ddigonol wrth ei hun gan nad yw'n mynd i'r afael â diffyg dilyniant, sy'n broblem enfawr mewn rhai siroedd ac i'r iaith yn genedlaethol. Mae targedau ar gyfer blynyddoedd ysgol eraill yn hanfodol i lwyddiant y gyfundrefn.

21. Oni bai bod targedau ar gyfer blynyddoedd hŷn, ni fydd y Llywodraeth yn gallu cyflawni ar yr addewid i ddileu unrhyw ddiffyg dilyniant presennol mewn addysg Gymraeg. Mae'r diffyg dilyniant presennol yn effeithio ar 11% o ddisgyblion yn genedlaethol, pobl ifanc sy'n colli eu gafael ar y Gymraeg oherwydd y gyfundrefn bresennol.
22. Ni ellid gorbwysleisio pa mor dyngedfennol yw'r targedau hyn i lwyddiant strategaeth iaith Gymraeg 2050. Nid oes modd i'r Llywodraeth gymryd unrhyw risg o fethu â chyrraedd targedau twf yn y ddarpariaeth. Pryderwn nad oes ymdrech i gynllunio ar sail modelu'r tebygolrwydd y caiff targedau amrywiol eu cyrraedd. Er enghraifft, heb fod gweithredu sylweddol ar fyrder i fynd i'r afael â'r mater, dylai fod yn amlwg bod llawer iawn o ansicrwydd am allu'r Llywodraeth i gyrraedd ei tharged o gael hanner y disgyblion sydd mewn addysg 'cyfrwng Saesneg' yn siarad Gymraeg. Fodd bynnag, nid oes cydnabyddiaeth o hyn na chynigion clir yn y rheoliadau na'r canllawiau i fynd i'r afael â'r her.
23. Mae'r targedau o ran twf addysg cyfrwng Gymraeg ar gyfer cynghorau unigol yn rhy isel am sawl rheswm:
- mae gosod targedau twf addysg cyfrwng Gymraeg sydd mor isel yn golygu bod y Llywodraeth yn llwyr ddibynnol ar gyrraedd y targedau hynny er mwyn i hanner y disgyblion sy'n gadael ysgolion Saesneg fod yn siaradwyr Gymraeg, nid oes unrhyw dargedau meintiol na mecanwaith cadarn ar gyfer cyflawni'r targed uchelgeisiol hwn;
 - mae'r targedau cenedlaethol presennol yn cymryd yn ganiataol na fydd cwmp yng nghanran y disgyblion sy'n cael addysg cyfrwng Gymraeg o un cyfnod addysg i'r llall. Er bod mynd i'r afael â diffyg dilyniant yn hanfodol, nid yw'n realistig rhagdybio y bydd y diffyg dilyniant presennol yn diflannu'n llwyr, felly dylai'r Llywodraeth osod targedau twf uwch ar gyfer oedrannau iau er mwyn gwneud yn iawn am y cwmp anochel mewn grwpiau oedran hŷn.
24. Ymhellach mae perygl bod y CSGA'au yn amherthnasol i'r ardaloedd lle mae'r Gymraeg ar ei chryfaf ond yn wynebu heriau enfawr.
25. Fel ag y mae dydyn nhw ddim yn ddigonol i wella darpariaeth nifer o gynghorau yn y Gorllewin, yn enwedig Gwynedd a Môn, gan nad oes cynigion na thargedau meintiol ar gyfer normaleiddio'r Gymraeg fel cyfrwng dysgu ym mhob ysgol nac ychwaith o ran canran y grwpiau oedrannau hŷn sy'n cael addysg cyfrwng Gymraeg.
26. Felly mae angen rhoi disgwyliad ar bob awdurdod, gan gynnwys Gwynedd a Môn, i wneud cynnydd.
27. Mae angen cymhellion a chymau gorfodi clir er mwyn sicrhau bod awdurdodau lleol yn cyflawni ar eu targedau a'u hamcanion;
28. Dylai'r canllawiau amlinellu'n fanwl y cymorth a'r camau polisi cadarn newydd a weithredir gan y Llywodraeth ac asiantaethau eraill er mwyn eu cynorthwyo a'u

cymell i gyflawni ar y targedau yn y rheoliadau.

29. O dan y ddeddfwriaeth sylfaenol bresennol, Deddf Safonau a Threfniadaeth Ysgolion 2013, yr unig rym sydd gan y Llywodraeth i herio perfformiad cynghorau ar ehangu addysg cyfrwng Cymraeg yw'r pwerau o dan adran 85 i wrthod cyllun arfaethedig y cyngor ac unrhyw ddiwygiad ohono. Y tu hwnt i hynny, does dim pwerau statudol i annog, i gymell nac i orfodi newid.
30. O fod wedi ymestyn cyfnod y CSGA'au i 10 mlynedd mae'r gallu i ymyrryd er mwyn sicrhau bod cynghorau'n cyrraedd eu targedau wedi ei leihau, gan mai unwaith mewn degawd y bydd cyfle i ymyrryd. Mae 10 mlynedd yn gyfnod rhy hir heb fecanwaith cadarn sy'n sicrhau atebolrwydd allanol annibynnol, cymhellion clir a gweithredu parhaus.
31. Credwn felly bod angen grymoedd ar Estyn a Gweinidogion Cymru i ymyrryd, fel rhan o fecanwaith er mwyn sicrhau twf a normaleiddio addysg cyfrwng Cymraeg.
32. Ac ar ôl 5 mlynedd dylai Estyn gynnal arolygiad ffurfiol llawn o bob cynllun strategol awdurdod addysg er mwyn sicrhau bod y targedau'n cael eu cyflawni. Gallai arolygiad o'r fath arwain at amryw o ganlyniadau megis rhoi awdurdod mewn mesurau arbennig.
33. Credwn ei bod yn gwbl greiddiol bod cymhellion cryf, cadarn a hirhoedlog i sicrhau bod awdurdodau yn cyflawni ar y nod hirdymor a/neu dargedau cenedlaethol.
34. Mae rhai cymhellion ariannol yr ydym yn eu ffafrio er mwyn sicrhau bod awdurdodau lleol yn cyflawni ar y nod hirdymor a thargedau cenedlaethol:
 - Dylai arian cyfalaf Ysgolion yr 21ain ganrif ar gyfer adeiladau newydd i gyd gael ei glustnodi i hyrwyddo addysg cyfrwng Cymraeg.
 - Ni ddylai'r un ysgol na sefydliad addysg newydd agor sy'n darparu canran is o'r addysg drwy gyfrwng y Gymraeg na'r sefydliadau addysg yn yr ardal leol, na gyda llai na 50% o'r addysg drwy'r Gymraeg yn unman yng Nghymru.
35. Yn y cyfamser, cyn mabwysiadu'r polisi uchod, dylid parhau a chynyddu'r gronfa bresennol sy'n cynnig 100% o'r arian cyfalaf i awdurdodau lleol ar gyfer prosiectau penodedig Cymraeg.
36. Credwn ymhellach bod modd ystyried yn ogystal â neu yn lle'r uchod:
 - Lle nad yw awdurdod lleol yn cyrraedd eu targedau statudol i ehangu a normaleiddio addysg cyfrwng Cymraeg, dylid trosglwyddo'r arian refeniw i gonsortia neu ysgolion unigol sy'n dangos cynnydd ar sail cynllun strategol.
 - Parhau â chronfa gyfalaf ar wahân sydd â maint digonol er mwyn cyrraedd targedau/nod hirdymor y ddeddfwriaeth.

- Mabwysiadu rheol genedlaethol fel yr un a ffafir gan gyn-Arweinydd Cyngor Caerdydd mai dim ond ysgolion newydd sy'n ysgolion penodedig Cymraeg neu 'ddwyieithog' (sef 50%+ cyfrwng Cymraeg) y dylai gael eu hariannu trwy gyfalaf.

Pa heriau a fydd yn codi o ran cynllunio a datblygu darpariaeth cyfrwng Cymraeg, cyn Bil Addysg Gymraeg arfaethedig?

37. Mae cynllunio'r gweithlu addysg yn gwbl greiddiol i gyflawni pob targed o ran ehangu a normaleiddio addysg cyfrwng Cymraeg. Mae'n hollol bosib cynllunio ar gyfer twf sylweddol os cymerir y camau priodol nawr i sicrhau llwyddiant ac os oes mesurau digon cadarn yn eu lle.
38. Mae oddeutu 6% o'r holl weithlu yn medru'r Gymraeg ond heb fod yn addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg ar hyn o bryd, a bod 80% o'r myfyrwyr sydd ar gyrsiau hyfforddi cychwynnol athrawon o'r newydd wedi bod yn ddisgyblion mewn ysgolion yng Nghymru.
39. Roedd yr adolygiad brys a gynhaliwyd gan Aled Roberts ar ran Llywodraeth Cymru yn 2018 yn ddamniol am y sefyllfa ar y pryd:

“Prin iawn oedd yr awdurdodau hynny oedd yn cynllunio'n strategol anghenion eu gweithlu yn seiliedig ar asesiad cyfredol o fedrau iaith. Dylai asesiadau iaith fod yn hanfodol ac yna sicrhau bod disgwyliadau pendant mesuradwy ar bolisïau recriwtio a hyfforddiant.

“... Disgrifiad o'r anawsterau i recriwtio staff a geir yn hytrach nac unrhyw gynllunio strategol i fynd i'r afael â'r broblem. ... Rhaid holi pa bwrpas sydd i gynllunio ar gyfer twf sylweddol ar gyfer addysg cyfrwng Cymraeg a dwyieithog yn ystod y tair mlynedd nesaf heb bod penderfyniadau brys yn cael eu cymryd ar hyfforddi rhagor o athrawon newydd sydd yn medru'r Gymraeg, yn arbennig yn y sector uwchradd.”

40. Does fawr ddim wedi newid a credwn fod angen mesurau pendant o fewn y gyfundrefn statudol. Yn hytrach na chynlluniau tymor byr fel mae'r Llywodraeth wedi ei gyhoeddi yn ddiweddar mae angen:

(i) Sefydlu targedau statudol er mwyn cynyddu canrannau'r bobl sy'n hyfforddi i fod yn athrawon o'r newydd fydd yn addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg;

(ii) Sicrhau bod pob un cwrs yn y cynllun sabothol yn anelu i gael pob gweithiwr yn mynd ymlaen i addysgu drwy'r Gymraeg wedi'r cwrs, gyda thystysgrif sgiliau fel gwarant;

(iii) Rhaglen ddwys o hyfforddiant mewn swydd gwahaniaethol yn y gweithle, gan gynnwys:

a) cyrsiau ymwybyddiaeth iaith ar gyfer newydd-ddyfodiaid i Gymru;

b) rhaglen hyfforddiant gloywi iaith ar gyfer y 6% o athrawon sy'n medru'r Gymraeg ond ddim yn addysgu drwyddi ar hyn o bryd, gan arwain at dystysgrif gallu o fewn blwyddyn;

c) rhaglenni hyfforddiant gwahaniaethol i atgyfnerthu gallu'r mwyafrif i gefnogi defnydd o'r Gymraeg ar draws y cwricwlwm gan dargedu'r rhai mwyafrif hyderus ac abl yn y Gymraeg ar gyfer rhaglenni mwy dwys yn cynnwys cyfleoedd ar gyfer cyfnodau hyfforddiant preswyl – gan arwain at ennill tystysgrif sgiliau dros gyfnod o dair blynedd;

ch) atgyfodi ac ymestyn y rhaglenni athrawon bro i lywio'r cynlluniau uchod, gan gynnwys sefydlu rhwydwaith o fentoriaid, grwpiau cefnogi ysgol/ardal.

(d) Ymestyn cyrsiau hyfforddiant cychwynnol athrawon am hyd at flwyddyn ychwanegol i alluogi darpar athrawon i ddysgu Cymraeg a gloywi iaith

41. Mae casgliadau ac argymhellion y Gymdeithas ar Gymreigio'r gweithlu addysg, yn dilyn seminar gydag arbennigwyr i'w weld yma:
<https://cymdeithas.cymru/dogfen/cynllunior-gweithlu-addysg-cyrraedd-miliwn-o-siarad-wyr-cymraeg>
42. Cyhoeddodd y Gymdeithas Strategaeth Datblygu Gallu'r Gweithlu Addysg yn gynharach eleni: https://cymdeithas.cymru/datblygu_gweithlu
43. Y gwir yw bod angen deddfu er mwyn gwella meysydd megis y canlynol:
- symud i system o dargedau lleol pendant yn lle cynlluniau lleol;
 - pwerau gorfodi a chymhell er mwyn cyrraedd y targedau;
 - nod deddfwriaethol i ddisodli mesur y galw;
 - gosod dyletswyddau ynghylch darpariaeth blynnyddoedd cynnar;
 - gosod dyletswyddau ynghylch addysg ôl-16;
 - trafndiaeth am ddim i sefydliadau addysg cyfrwng Cymraeg;
 - dyletswyddau a newidiadau ynghylch cynllunio'r gweithlu.
44. Yn ein barn ni felly, dylai'r Ddeddf Addysg Gymraeg arfaethedig:
- Sefydlu nod hirdymor yn y ddeddfwriaeth i gynllunio ar gyfer addysg cyfrwng Cymraeg cyflawn i bawb, trwy ddisodli 'mesur y galw';
 - Sefydlu cyfundrefn sydd â chymhellion ariannol clir – refeniw a chyfalaf – a fformiwla glir er mwyn sicrhau bod y targedau hynny'n cael eu cyflawni drwy awdurdodau lleol.
 - Gosod targedau o ran cynyddu nifer a chanran y pynciau a addysgir drwy gyfrwng y Gymraeg mewn ysgolion sy'n addysgu'n bennaf drwy'r Saesneg ar hyn o bryd, yn unol ag argymhelliad adroddiad yr Athro Sioned Davies;
 - Sefydlu hawl i drafndiaeth yn rhad ac am ddim i ysgolion a meithrinfeydd Cymraeg.
 - Gosod dyddiad targed statudol ar gyfer darparu addysg blynnyddoedd cynnar a chyfnod sylfaen yn Gymraeg yn unig ar draws Cymru gyfan.
 - Sefydlu ac ehangu canolfannau trochi ym mhob sir, gyda'r nod o sicrhau eu bod yn gweithredu ar yr un patrwm â'r gyfundrefn yng Ngwynedd, drwy wneud y canolfannau yn rhan o ddarpariaeth statudol i gynghorau lleol yn eu hardal

- Sefydlu targedau statudol o ran nifer y bobl sy'n hyfforddi i fod yn athrawon o'r newydd er mwyn sicrhau cynnydd yn y ganran fydd yn addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg
- Sefydlu'r hawl i addysg cyn-ysgol leol yn Gymraeg a gosod cyfrifoldeb ar awdurdodau lleol i sicrhau bod darpariaeth gofal ac addysg cyn-ysgol cyfrwng Cymraeg yn y sir i baratoi plant ar gyfer addysg statudol Gymraeg
- Sefydlu'r hawl i astudio drwy'r Gymraeg mewn addysg ôl-16, gan gynnwys y brifysgol, mewn prentisiaeth ac yn y chweched dosbarth neu yn y coleg.
- Gosod dyletswydd ar awdurdodau lleol a chonsortia addysg i gynllunio'n strategol a darparu rhaglenni dysgu proffesiynol fydd yn cynyddu nifer y gweithwyr addysg sy'n gwella eu sgiliau Cymraeg. Dylai hyn gynnwys cydnabyddiaeth o hawl gweithwyr addysg i ddysgu'r Gymraeg yn rhugl yn y gwaith.
- Er mwyn gweddnewid y system o fewn ychydig ddegawdau i system debyg i un Catalwnia, dylid disodli'r gyfundrefn bresennol o Gynlluniau Strategol y Gymraeg mewn Addysg a lunir gan awdurdodau lleol, cyfundrefn sydd wedi methu, gyda system sy'n gosod targedau clir, di-droi'n-ôl ar gyfer normaleiddio ac ehangu addysg cyfrwng Cymraeg er mwyn cyrraedd y nod hirdymor erbyn dyddiad(au) pendant

By virtue of paragraph(s) vi of Standing Order 17.42

Document is Restricted

The Welsh Language Commissioner's written comments on the Welsh in Education Strategic Plans and the legislative framework supporting Welsh language education provision

1. Has the legislative framework for Welsh in Education Strategic Plans improved?

- 1.1 The legislative framework for the WESP is certainly an improvement on the previous system. The move towards more long-term schemes and asking local authorities to proactively expand Welsh-medium education in line with specific targets are significant and substantial changes.
- 1.2 However, the legislative basis of Welsh-medium education planning needs to be strengthened further. At the moment, there are weaknesses and gaps in the planning system.

2. To what extent do the Welsh in Education Strategic Plans contribute to the outcomes and targets set out in the Cymraeg 2050 strategy?

- 2.1 It is too early to know with any certainty what the impact of the changes to the WESP framework will be on the longer-term development of Welsh-medium education.
- 2.2 The WESPs are certainly an important part of the strategy for achieving the targets and vision of Cymraeg 2050. At the end of 2021, we provided detailed feedback on each local authority's draft plans. Although many of the draft plans at that time had obvious weaknesses (we should note that we did not see the final plans submitted to Welsh Government by the end of January 2022), our overall conclusion was that the new WESP framework had resulted in much more ambitious and far-reaching strategic plans. The main strength of the WESPs is that it is a relatively effective framework for planning the establishment of a new Welsh-medium education provision, and for expanding the existing Welsh-medium provision.
- 2.3 Despite this, we firmly believe that there is a need to further strengthen elements of legislation and policy that support the WESPs and the growth of bilingual and Welsh-medium education more generally. As we detail below, the WESP framework as it stands will not be sufficient to achieve the challenging outcomes and targets of Cymraeg 2050.
- 2.4 In relation to a key part of the strategy, which is to move schools along a linguistic continuum, we do not consider that the current arrangements are sufficient to achieve the kind of progress envisaged in the Cymraeg 2050 strategy. Currently, there is an obvious void in the strategy and the legislative framework for carrying out this policy.
- 2.5 There are also significant shortcomings in the strategy for achieving Cymraeg 2050 objectives and targets in relation to the contribution of the English-medium sector. Cymraeg 2050 sets a target that by 2050, 50% of learners in the English-medium sector will indicate they can speak Welsh by the time they leave school. It is unclear exactly what the intention or strategy is in this context. Is the intention to introduce significant changes to the way Welsh is taught and used in all English-medium schools in Wales? Or does this target also relate to a process of moving a significant number of schools that currently follow an English-medium education model towards a bilingual education model? Although the two strategies above overlap to some extent, the lack of clarity on the policy intent leads to a lack of clarity regarding the strategy to achieve it. One thing that is clear to us is that neither the WESPs nor the vague requirements of the new curriculum are going to lead to the transformation that the Government envisages.
- 2.6 One aspect of the WESPs that is a cause of particular concern is the lack of adequate ALN provision through the medium of Welsh. The WESP drafts are testament to the fact that this is

a national problem that leads to fundamental inequities for learners who need additional support through the medium of Welsh. Although the various suggestions made in this paper (particularly about the education workforce, points 4.17-4.20) are relevant, we believe that the main priority is to fully implement the requirements of the Additional Learning Needs Act and the Education Tribunal (Wales) 2018 from a Welsh language perspective.

2.7 As we explain in our response to question 4, there are several other relevant areas where policy, strategic and legislative changes need to be introduced to support the WESPs and facilitate the achievement of Cymraeg 2050 objectives and targets. The most important of these areas is workforce planning.

3. How are local authorities responding to the changes made to the guidance on school categories according to Welsh-medium provision, and are they satisfying the Welsh Government's ambition to increase Welsh-medium provision in English-medium and dual-stream schools?

3.1 We have no direct information or evidence of how local authorities are responding to the new guidance. The Commissioner has no direct role in education planning at a local level and therefore our comments focus on the categorisation framework more generally.

3.2 The introduction of the new guidance was an important step in the development of bilingual and Welsh-medium education. However, the introduction of the guidelines and categories is only one part of the picture. It is now necessary to develop the wider statutory and strategic system that will ensure that the categorisation framework works in accordance with its purpose; namely to increase Welsh-medium provision across Welsh schools. Without the development of this wider system, the guidelines themselves will not meet the Welsh Government's target. As we outline in our response to question 4 (see points 4.8 to 4.14), this is the area with the greatest potential to introduce legislative and strategic changes that will facilitate the achievement of the Cymraeg 2050 education targets.

4. What challenges will arise when designing and developing Welsh-medium provision ahead of a proposed Welsh Language Education Bill?

4.2 Our response focuses on the main areas that the proposed Bill needs to address, which is based on our views on the main weaknesses and challenges of the current planning system.

4.3 One of the founding principles for our suggestions below is that the proposed Bill must do more than make minor adjustments to the current system. There is a need to introduce bold policies and legislation that will truly lead to the kind of progress envisaged in the Cymraeg 2050 strategy.

4.4 While our comments below are largely drawn from our recent experience of providing feedback on each local authority's WESP, it should be emphasised that the recommendations consider the WESPs within the wider context of the Welsh-medium education planning system. The proposals do not necessarily relate to changing the WESP framework itself, but rather to that wider statutory and strategic framework that supports and facilitates WESPs, and through that the growth of Welsh-medium education more generally.

4.5 When considering legislating in some of the areas below, it should be stressed that changes are needed from a policy and strategy perspective. Legislating is but one part of the picture, and in some areas, legislating may not be appropriate, and rather changes to policy, strategy or budget must be made.

Set a clear and ambitious statutory goal and to provide a statutory basis for the education policy targets and objectives of the Cymraeg 2050 strategy

- 4.6 The Bill should include an ambitious statutory aim that Welsh Ministers ensure that, by 2050, the education system in Wales guarantees all learners the opportunity to develop into confident Welsh speakers. This will be achieved by setting statutory targets, commitments, or frameworks in relation to the main education objectives of the Cymraeg 2050 strategy:
- Expanding Welsh-medium education across Wales
 - Moving schools along the linguistic continuum
 - Ensuring that all existing English-medium schools move along the linguistic continuum to ensure learners can develop fluency in Welsh
 - Workforce planning
- 4.7 A duty should be placed on Welsh ministers to exercise their powers in accordance with these statutory objectives.

In relation to the WESP and the linguistic categories, introduce a powerful statutory and budgetary framework for facilitating the movement of schools along a linguistic continuum

- 4.8 **Setting the definitions and categories on a statutory basis:** one way to do this would be to refer to the categorisation system at the front of the Bill and include the detail within regulations.
- 4.9 **Setting more robust accountability arrangements:** this would include requirements on reporting and publishing information, as well as external monitoring by an education regulatory body to ensure the validity and robustness of the categorisation system in the context of the policy's aims.
- 4.10 **Publishing statutory guidance on moving schools along a linguistic continuum:** this guidance should clarify and exemplify good practice and provide practical support to schools and local authorities. There needs to be national guidance, or a national model on the process of moving schools along a linguistic continuum, including the considerations of curriculum development, resources, staffing, communication with parents, consultation, planning etc.
- 4.11 **A robust statutory framework for managing the movement of a school along the continuum:** [The independent review report to re-define schools according to their Welsh-medium education provision](#) mentions the idea of a 'School transformation plan' – a plan agreed between a local authority and a school that covers the timetable, strategy, and approach for moving a school from one category to another over a period of time. The Bill should develop this idea and create a statutory system for moving schools along a continuum. It would be possible to clarify the requirements of a 'school transformation plan', explaining how this would intersect with duties to shape WESP, as well as the relationship of this to support, budget, and consultation matters (see below). These transformation plans could be viewed as school-level WESP.
- 4.12 **Power for Ministers to provide specific funding and support to schools that are in a transitional period (those who have agreed a school transformation plan):** the statutory procedure for moving a school along the continuum should include a clear link to a purposeful and powerful package of resources and funding for these schools. This should include staff training, support for resources and planning expertise, and much more strategic use of existing Welsh-language Sabbatical Scheme budgets, the Education Improvement Grant, and the Regional Consortia School Improvement Grants.

- 4.13 **Reforming 'regulated change' consultation processes:** the requirements within section 42 of the School Standards and Organisation (Wales) Act 2013 as well as the School Organisation Code need to be amended to enable and facilitate the movement of schools along a linguistic continuum. It's appropriate to have a process of consultation on the intention to move a school along the continuum, but the 'regulated changes' framework in relation to school language mediums (see table 1 of paragraph 7, or table 2 of paragraph 7 in Schedule 2 of the School Standards and Organisation (Wales) Act 2013), is not suitable in the context of current Government education policies. One option would be to require local authorities to have a single consultation on initiating a process of moving a school along the linguistic continuum (based on a school transformation plan), rather than doing so multiple times along the way.
- 4.14 **Power for Welsh Ministers to ask schools or local authorities to introduce changes to Welsh-medium provision in a school:** the process of moving school along the continuum needs to happen based on the support of schools, and more importantly the support of parents and pupils. But we believe that this discretion needs to be provided to Welsh Ministers in case there is evidence (for example arising from external monitoring) that schools/local authorities are not responding adequately to demand among parents and pupils.

Set out a legislative mechanism for raising standards in English-medium schools over time to ensure that by 2050 the education system in Wales offers everyone the opportunity to develop fluency in Welsh

- 4.15 Currently, there is no real strategy for achieving the aim of significantly increasing the number of pupils leaving the English-medium sector as confident Welsh speakers. The Bill should address these shortcomings through:
- Setting a requirement for Welsh Ministers to introduce a single Welsh language continuum for measuring, describing, and assessing pupils' Welsh language skills.
 - Based on the Welsh language continuum, place a duty on Welsh Ministers to set clear and detailed delivery expectations and outcomes for English-medium schools.
 - Based on the Welsh language continuum, place a duty on Welsh Ministers to submit a timetable that sets out when and how quickly these expectations placed on English-medium schools will be raised. The timetable needs to detail how and when the 'scaffolding' supporting learners in English-medium and bilingual schools will be adapted and reviewed, with the long-term intention of significantly closing the gap between English-medium school pupils and Welsh-medium school pupils. This work should be linked to Welsh language qualification proposals, setting out how Welsh language qualifications will adapt to the gradual raising of expectations to achieve the long-term goal of a single Welsh language qualification for all Welsh schools.
 - Give Ministers the power to publish statutory guidance on the development of the Welsh language curriculum in English-medium schools. The guidance would effectively give direction to schools on how to develop a curriculum that is likely to meet the expectations placed on them.
 - Linking the above with a bespoke professional learning programme
 - Raising the status of the Welsh language as a key part of school self-evaluation and external inspection and monitoring
- 4.16 The above commitments would therefore include in legislation a requirement for all schools to embark on the journey along the linguistic continuum. Welsh Ministers would have a

statutory duty, through the continuum, to introduce a framework and timetable for ensuring an increasing proportion of Welsh pupils, regardless of the school's linguistic category, reach the upper echelons of the continuum. In addition to the strategies for expanding Welsh-medium education and moving schools along a continuum, the above commitments would be a way of ensuring that the education system in Wales does not exclude large numbers of pupils from the benefits of bilingualism.

Strengthen the statutory basis for Welsh-medium education workforce planning

- 4.17 This is undoubtedly the most critical part of the whole strategy. Although the publication of [Welsh in education workforce plan](#) is an important step in the right direction, it will have to go further if the education targets of Cymraeg 2050 are to be achieved. The development of the Bill is a clear opportunity to introduce legislative changes to support this work.
- 4.18 Providing a statutory basis for the workforce plan would be an important part of this, as well as including specific requirements within that for Welsh Ministers to review and update the scheme based on data modelling and analysis.
- 4.19 In the longer term, the Welsh Government will have to integrate Welsh language training as an integral part of the process of training and qualifying as a teacher for most Welsh trainees. One part of this would be to set a more robust and high-profile mechanism within legislation for raising the language expectations and requirements for teachers over time. The other key part will be designing effective language training provision. One way to achieve this would be to further draw on the expertise of organisations such as the Coleg Cymraeg Cenedlaethol and the National Centre for Learning Welsh in planning post-compulsory education provision and language training. The principles of existing programmes such as Work Welsh and the Sabbaticals Scheme could be integrated into the training from the outset.
- 4.20 This needs to be developed beyond initial teacher training courses in the statutory sector, while ensuring corresponding plans for other priority areas, for example the childcare and early years workforce, additional learning needs, post-16 education, and elements of care and health. There is an opportunity here for Wales to innovate by developing expertise in creating a bilingual workforce and bilingual education/training pedagogy.

Ensure that education capital project funding and approval processes are aligned with the vision and targets of Cymraeg 2050

- 4.21 More coherent, stable and direct arrangements need to be developed to ensure that the Government's education capital budget facilitates the achievement of Cymraeg 2050 objectives.
- 4.22 Rather than introducing occasional capital funding pots for Welsh-medium education, we believe there is potential to co-ordinate the 21st Century Schools Capital Programme and the WESP in a more effective and direct way. This is true regarding local authority planning and the Government's awarding processes. The simple point is that the targets of the Welsh Government and WESPs need to be a central part of the whole process of applying and approving education reorganisation projects more generally.
- 4.23 This would also be a way of ensuring that funding decisions do not have the unintended consequence of undermining the development of Welsh-medium education.

Consider possible ways to strengthen strategic co-planning requirements between pre-school provision, the statutory period, and post-16 provision

- 4.24 Whatever legislative changes are introduced in relation to the statutory sector, consideration needs to be given to how reciprocal arrangements could be introduced for the pre-school sector, and post-16 if applicable. In the context of the proposals contained in this paper, the workforce proposals are one prominent area where the pre-school and post-16 sector could be included. In the case of the pre-school sector, we believe that all the proposals are relevant.
- 4.25 The latest WESP drafts show improved strategic co-planning between the childcare/early years sector and the statutory sector. Although there is some evidence of similar co-planning between the statutory and post-16 sectors in some of the draft WESPs, this aspect of the plans remains weak at a national level. It appears to us that there is clear potential to introduce more specific co-planning requirements between schools and further education colleges at county/regional level to ensure effective continuity in bilingual and Welsh-medium education.

School transport arrangements

- 4.27 Changes to the Learner Travel (Wales) Measure 2008 need to be introduced to avoid the current vagueness of the act regarding the duty on local authorities and Ministers to promote access to education and training through the medium of Welsh. It is necessary to ensure that the act facilitates access to Welsh-medium education and training, including Welsh language post-compulsory education. It should be noted that the Welsh Government has recently conducted a [review of the Learner Travel \(Wales\) Measure 2008](#), and the conclusion of the review was that a wider programme of work needed to be developed, including the consideration of a complete revision of the Measure. We would support a full review of the measure, with particular attention to issues relating to transport to Welsh-medium and post-compulsory education. It will be necessary to ensure that the proposed Welsh Language Education Bill and the amendment of the Learner Travel Measure are effectively co-ordinated.

Sylwadau ar Ymgynghoriad Senedd Cymru i

Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg
- y fframwaith deddfwriaethol sy'n cefnogi
Darpariaeth Addysg Gymraeg

Cyswllt: Elin Maher
RhAG
Tŷ Cymru
Greenwood Close
Parc Busnes Porth Caerdydd
Caerdydd
C23 8RD

Cefndir RhAG

Mudiad yw Rhieni dros Addysg Gymraeg sy'n cynrychioli rhieni sydd â phlant mewn ysgolion Cymraeg. Nod RhAG fel mudiad yw cefnogi datblygiad addysg Gymraeg ledled Cymru.

Gwerthfawroga RhAG y cyfle i gyfrannu'r sylwadau cychwynnol hyn i'r Pwyllgor Diwylliant, Cyfathrebu, y Gymraeg, Chwaraeon a Chysylltiadau Rhyngwladol a'r Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg wrth iddynt gynnal ymchwiliad i addysg cyfrwng Cymraeg, gan ganolbwyntio yn benodol ar Gynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg.

Rhaid nodi ar y cychwyn, nad yw RhAG wedi gweld y cynlluniau diwygiedig ers iddynt fynd at y Gweinidog ac felly, nid oes modd i ni gyfrannu sylwadau ar y cynlluniau diweddaraf ers iddynt gael eu cyflwyno. Deallwn fod yna sesiynau adborth helaeth wedi digwydd rhwng y siroedd a swyddogion Llywodraeth Cymru, ac felly sylwadau ar sail y cynlluniau drafft fydd yn y ddogfen hon gan obeithio bod ein sylwadau wedi cael sylw erbyn mis Medi pan fyddwn yn gweld y cynlluniau terfynol. Wrth gyfrannu at rhai o'r Fforymau Addysg Gymraeg dros y misoedd diwethaf prin oedd y cyfle i gyfrannu at ddiwygio'r cynlluniau hyn, er mewn rhai siroedd roedd y broses yn un cydweithredol effeithiol.

Ond wrth gwrs, y mae'n rhaid i ni gael ffydd yn ein hawdurdodau lleol felly i sicrhau y bydd yna hyblygrwydd yn y gwaith o weithredu, monitro a mireinio'r cynlluniau wrth iddynt ddechrau'r gwaith o Fedi 2022 gan fforymau addysg Gymraeg y 22 sir. Cynlluniau gweithredol yw'r cynlluniau hyn, rhai i'w haddasu ac i'w cryfhau wrth i ni symud ymlaen.

Egwyddorion craidd

Ymatebodd RhAG i'r 22 cynllun drafft a ddaeth allan i ymgynghoriad rhwng Awst 2021 ac Ionawr 2022.

Nododd RhAG ar gychwyn pob ymateb fod y cynlluniau'n cynnig cyfle pwysig i osod cyfeiriad y gwaith o gynllunio strategol ar gyfer twf addysg Gymraeg yn y Sir dros y ddegawd nesaf. Rhaid oedd sicrhau bod y Cynllun yn ymateb mewn modd cydlynus, rhagweithiol ac uchelgeisiol fel rhan o gyfraniad pwysig yr Awdurdodau Lleol tuag at wireddu targed Llywodraeth Cymru Cymraeg 2050 a'r nod o gael miliwn o siaradwyr Cymraeg.

Y system addysg yw'r peiriant pennaf fydd yn cynhyrchu siaradwyr Cymraeg, ac mae disgwyliad bod siroedd bellach yn mabwysiadu ymagwedd o **symbylu a hyrwyddo twf yn y sector**, rhaid i hynny fod wrth galon y cynlluniau, gyda'r nod o beidio â

chyfyngu'r iaith i'r dosbarth yn unig, a'i gwneud yn iaith fyw ym mhob ystyr y gair.

Nodwyd hefyd y pwysigrwydd fod pob sir yn ymgynghori ar eu Strategaeth ar gyfer y Gymraeg rhwng 2021 a 2026 ac fe anogwyd cydberthynas agos a pharhaus rhwng y ddau gynllun wrth eu llunio, eu gweithredu a'u monitro. Nid yw hyn wedi bod yn amlwg ym mhob sir ar draws Cymru ond ceir enghreifftiau o gydweithio agos a synhwyrol rhwng y ddwy strategaeth mewn nifer o siroedd.

Gyda'r cynlluniau hyn yr oedd cyfle euraidd i sicrhau pwyslais ar gyfraniad Addysg Gymraeg o safbwynt yr Agenda Trechu Tlodi a byddai wedi bod yn dda gweld pa strategaethau penodol y byddai'r siroedd yn eu mabwysiadu i roi hyn ar waith. Yr oeddwn yn disgwyl gweld manylion am gynlluniau Dechrau'n Deg er enghraifft yn y blynyddoedd cynnar a'r Cynnig Gofal Plant.

Awgrymwyd y dylai'r ystyriaethau canlynol fod yn egwyddorion craidd wrth lunio a mireinio'r Cynlluniau hyn:

1. Mae angen cydnabod a nodi natur unigryw addysg cyfrwng Gymraeg - llai o ysgolion mewn rhai siroedd, dalgylchoedd mwy, pellteroedd ac amseroedd teithio uwch i'r ysgol. Mae llawer mwy o her (yn ddaearyddol ac ymarferol) i ddisgyblion i gael mynediad i ddarpariaeth cyfrwng Gymraeg, felly mae'n hanfodol fod polisïau a strategaethau'r Cyngor yn adlewyrchu hyn.
2. Byddai mabwysiadu'r egwyddor o edrych ar ddatblygu darpariaeth yn lleol – ac i hon fod yn egwyddor arweiniol wrth galon y Cynllun, yn gam pwysig ymlaen, er mwyn sicrhau mynediad rhwydd i addysg Gymraeg ar gyfer teuluoedd a hynny o fewn pellter rhesymol i'w cartrefi.
3. O safbwynt addysg Gymraeg, ac yn wir o safbwynt unrhyw fath o addysg, sicrhau bod digon o ysgolion lleol, o fewn pellter rhesymol ac o ansawdd dda yw'r ffordd orau o osgoi sefyllfa lle mae rhieni a disgyblion yn teithio allan o'u dalgylch naturiol neu 'swyddogol' a hynny o'r blynyddoedd cynnar hyd at ôl 16.
4. Gosod datblygiad Addysg Gymraeg wrth galon gwaith a swyddogaeth yr awdurdod lleol, gan ddefnyddio Cynlluniau Datblygu Lleol i gynnig cyfeiriad i'r cynllunio, adnabod cyfleoedd am dwf o fewn yr ardaloedd o bwysigrwydd strategol ar draws y sir a gweld y cynllun hwn yn rhan allweddol o fuddsoddiad economaidd hirdymor y sir.

Ymateb i'ch cwestiynau

1. Ym mis Rhagfyr 2015, cyhoeddodd Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg y Bedwaredd Senedd argymhellion yn ei adroddiad ar ‘Ymchwiliad i Gynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg’. A yw'r fframwaith deddfwriaethol ar gyfer Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg wedi gwella ers hynny?

- 1.1 Heb os, y mae'r 7 deiliant a gyflwynwyd fel fframwaith gynllunio ar gyfer Cynlluniau Strategol y Gymraeg mewn addysg yn cwmpasu ystod oedran a meysydd allweddol sydd angen eu datblygu ac o ganlyniad wedi cryfhau'r system gynllunio'n arwyddocaol. Y gwahaniaeth mawr rhwng y siroedd yw capasiti, gallu adnoddol a chyllidol ac mewn rhai siroedd awydd gwleidyddol y gwahanol awdurdodau lleol i ymateb i'r fframwaith newydd yn gadarnhaol.
- 1.2 Croesawn yn fawr gynnwys Deiliant 1 gan fod maes y blynyddoedd cynnar wedi ei amddifadu o gynllunio bwriadus strategol yn y gorffennol gan nad oedd yn rhan o faes addysg statudol. Tra bod cynnwys y deiliant ei hun i'w groesawu, y mae dal i fod gwaith mawr gan Awdurdodau Lleol i'w wneud i alinio agweddau darpariaeth gofal plant a chwarae lleol - yn enwedig y cynnig 30 awr a darpariaeth Dechrau'n Deg - o fewn y deiliant hwn fel bod y ddarpariaeth o'r blynyddoedd cynnar i addysg codi'n dair oed ac i'r dosbarth Derbyn yn ddilyniant hwylus i ddisgyblion ac i rieni wrth gyrchu'r gwahanol systemau. Pan mae gwahaniaethau amlwg rhwng darpariaethau Cymraeg a Saesneg, yn enwedig o ran hwylustod daearyddol, y ddarpariaeth leol, fwyaf hawdd i'w gyrchu, sydd fel arfer yn ennill, sydd fel arfer yn un Saesneg. Mae angen sicrhau bod y cynnig yr un mor hygyrch mewn ardaloedd, a'r gwaith hwyluso lleol, tan fod hynny'n digwydd, yn cael ei berchnogi gan yr Awdurdod Lleol o dan waith y Fforwm Addysg Gymraeg.
- 1.3 Mae symud i gynlluniau 10 mlynedd hefyd yn eu cryfhau yn ein barn ni, ond weithiau y mae Awdurdodau Lleol yn gyndyn o fedru gweithredu mor bell i'r dyfodol o ran cynlluniau pendant. Yn aml yn rhoddi'r rheswm eu bod ond yn cael eu hariannu'n flynyddol neu megis cynllun, fel cynllun Ysgolion G21ain. Y mae wedi bod yn frwydr i gael rhai Awdurdodau Lleol i osod llinell amser ar y cynlluniau hyn a hyd yn oed rhannu gweledigaeth ar gyfer y ddegawd. A'i diffyg gweledigaeth yw hyn ynteu ddiffyg capasiti neu ddiffyg awydd gwleidyddol gwirioneddol? Ac felly er y fframwaith cryfach, manylach, mae'r amrywiaeth yn yr uchelgais, ar draws Cymru, yn dal i fod yn bryder.
- 1.4 Efallai'n fwy arwyddocaol, mae rhannu'r deilliannau i 7 wedi amlygu gwendidau

amlyg y system bresennol sydd wedi rhoi llun manylach ac felly eglurach i ni o'r meysydd y mae'n rhaid i ni ymateb iddynt ar fyrder gyda chynllunio bwriadus a chyflym. Nodwn ddeiliant 6 a 7 sydd yn peri pryder mawr i ni ac y mae'n rhaid gweld gwelliant arwyddocaol yn y deilliannau hyn ar draws Cymru.

Deiliant 6: Cynnydd yn y ddarpariaeth addysg cyfrwng Cymraeg i ddisgyblion ag anghenion dysgu ychwanegol ("ADY") yn unol â'r dyletswyddau a bennir gan y Ddeddf Anghenion Dysgu Ychwanegol a'r Tribiwnlys Addysg (Cymru) 2018

Deiliant 7: Cynnydd yn nifer y staff addysgu sy'n gallu addysgu Cymraeg (fel pwn) a thrwy gyfrwng y Gymraeg.

- 1.5 Deiliant 6: Rhaid i ni gael adolygiad brys o ddarpariaeth cefnogi ADY cyfrwng Cymraeg ar wahân i'r CSCAu gan gymharu'r ddarpariaeth sydd ar gael yn y Saesneg gyda'r ddarpariaeth sydd ar gael yn y Gymraeg er mwyn gosod gwaelodlin ar gychwyn cyfnod y cynlluniau hyn. Yr oedd y gefnogaeth ar draws Cymru'n fratiog tu hwnt gyda rhai Awdurdodau Lleol heb gefnogaeth sylfaenol yn y Gymraeg megis darpariaeth ymyrraeth sylfaenol, seicolegwyr addysg neu ddarpariaethau addysg amgen i enwi dim ond rhai. Mae yna addewid o ganolfannau anghenion penodol yn y cynlluniau presennol sydd i'w croesawu wrth gwrs, ond yn cyd-fynd â hyn y mae pryder gwirioneddol o sut fydd y canolfannau hyn yn cael eu staffio a'u cyllido gyda chanran dysgwyr mewn addysg Gymraeg yn llai. Yn ein profiad ni, y mae rhieni yn cael eu gorfodi'n rhy aml i ddewis darpariaeth cyfrwng Saesneg.
- 1.6 Deiliant 7: Croesawn yn fawr wrth gwrs [Cynllun y gweithlu Cymraeg mewn Addysg](#). Y mae'n gam cyntaf allweddol. Ond rhaid wrth fecanwaith i'w weithredu dan oruchwyliaeth corff newydd a fydd yn gallu cynghori o ddydd i ddydd ac yn gallu sicrhau atebolrwydd yr holl rhanddeiliaid sydd yn gyfrifol am sicrhau datblygiad cyflym a chadarn o fewn y maes allweddol.

Rhaid edrych ar y gweithlu o'r blynyddoedd cynnar hyd at addysg bellach, gan ystyried hefyd y meysydd cysylltiedig fel maes gofal a chwarae sydd yn allweddol i sicrhau'r darpariaethau ehangach i'r maes hwn.

Wedi'r cyfan, os nad oes gennym weithlu cymwys i addysgu ein pobl ifanc, sut ydyn ni am gyrraedd y filiwn?

- 2. I ba raddau y mae'r Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg yn cyfrannu at y canlyniadau a'r targedau a nodir yn Strategaeth Llywodraeth Cymru ar gyfer y Gymraeg – Cymraeg 2050?**

- 2.1 Da yw gweld nad oes yr un Awdurdod Lleol wedi gwrthod y targedau a osodwyd gan Lywodraeth Cymru a bod rhai wedi mynnu cryfhau'r targed cyn hyd yn oed cychwyn ar y gwaith. Ond ceir ambell Awdurdod Lleol hefyd sydd ond yn crafu'r targed a hyn yn dilyn nifer o flynyddoedd o ddiffyg datblygu addysg Gymraeg.
- 2.2 Darpariaethau newydd cyfrwng Gymraeg, a hygyrch i holl deuluoedd ar draws Cymru fydd yn ehangu niferoedd siaradwyr Gymraeg. Rhaid i naratif darpariaeth addysg yng Nghymru newid i nodi ein bod am weld addysg Gymraeg ar gael yn lleol i bob plentyn yng Nghymru. Rhaid i hyrwyddo addysg Gymraeg fod yn arloesol a chyson a rhaid bod â hyder a chryfder yn ein neges ar bob achlysur.
- 2.3 Rhaid i unrhyw gynigion i gryfhau'r Gymraeg o fewn addysg cyfrwng Saesneg weddnewid y modd y mae'r iaith yn cael ei haddysgu, ei defnyddio, ei chydnabod a'i hyrwyddo. Fel mudiad yr ydym yn argyhoeddedig taw model addysg ac ysgol Gymraeg yw'r unig fodel sydd yn cynnig mynediad at y ddwy iaith yn llawn ar hyn o bryd. Rhaid i'r model hwn fod yn hygyrch i bob teulu yng Nghymru a'r ddarpariaeth cyfrwng Gymraeg o un cyfnod i'r nesaf i fod yn gyson ac eang hyd at addysg ôl orfodol.
- 2.4 Ar hyn o bryd y mae'n rhy gynnar i roi barn bendant ar gyfraniad y cynlluniau hyn. Nid ydynt wedi cychwyn eto. Byddai'n dda adolygu'r cwestiwn hwn pan fydd yr adroddiadau blynyddol cyntaf wedi eu cwblhau gan yr awdurdodau lleol yng Ngwanwyn 2024 efallai? Bydd gwaith pwysig gan y fforymau addysg Gymraeg i fonitro'r gwaith yn barhaus a chyfrannu at y gwaith yn gyson.
- 3. Sut mae awdurdodau lleol yn ymateb i newidiadau i ganllawiau ar categorïau ysgolion yn ôl darpariaeth cyfrwng Gymraeg, ac a ydynt yn bodloni uchelgais Llywodraeth Cymru i gynyddu darpariaeth cyfrwng Gymraeg mewn ysgolion cyfrwng Saesneg ac ysgolion dwy ffrwd?**
- 3.1 Ar hyn o bryd, dim ond y manylion a welir yn y cynlluniau drafft sydd yn rhoi syniad i ni o sut y bwriedir mynd i'r afael â'r newid categorïau. Tra bod nifer o awdurdodau lleol wedi cynnwys manylion am eu bwriadau, pryderwn yn fawr am allu awdurdodau lleol i wireddu'r cynlluniau arfaethedig hyn heb gymorth pellach. Y mae angen cymorth a chefnogaeth ddwys ac arbenigol i fedru llywio'r broses hon gydag ysgolion, rhieni a gofalwyr a gyda chyrrff llywodraethu.
- 4. Pa heriau a fydd yn codi o ran cynllunio a datblygu darpariaeth cyfrwng Gymraeg, cyn Bil Addysg Gymraeg arfaethedig?**

Y mae'n gyfnod heriol iawn yn gyllidol i holl Awdurdodau Lleol Cymru ac yr ydym yn pryderu, heb gynlluniau ac ymrwymiad cyllidol sylweddol, nid fyddwn yn gweld gwireddu'r targedau sydd yn y cynlluniau presennol, heb sôn am fod yn uchelgeisiol a chwalu targedau.

4.1 **Diffyg Gweithlu dwyieithog** - fel nodwyd eisoes, rhaid gweithredu ar fyrder i sicrhau bod gweithlu dwyieithog digonol a safonol yn dod drwy'r systemau addysg er mwyn diwallu holl swyddogaethau ein hysgolion a'r mecanwaith cefnogi o gwmpas ein hysgolion.

4.2 **Cyllid**

Cyllid cyfalaf: rhaid i unrhyw gynllun cyfalaf addysg canolog yn y dyfodol nodi'n glir bod rhaid i wariant ar addysg Gymraeg gyfateb i darged twf CSCAu Awdurdodau Lleol. Mae cynnig pot ychwanegol i addysg Gymraeg yn ymddangos fel syniad da. Ond y mae wedi rhoi rheswm i rai awdurdodau lleol beidio â chlustnodi gwariant cyfalaf o bot canolog addysg. Er mwyn i Awdurdodau Lleol ddeall ac arddel bod datblygu addysg Gymraeg yn swyddogaeth graidd iddynt, rhaid i hyn adlewyrchu yn y system gyllido hefyd. Dylid rhoi hwn mewn lle ar gyfer rownd cyllid Band C. Dylid sicrhau bod cyllid ychwanegol ar gael ar gyfer parhau gyda'r canolfannau trochi.

Cyfraniadau cyllid adran 106

Wrth gynllunio ystadau tai newydd, mae angen eglurder a chanllaw ar sut y mae'r cyllid a ddaw o gyfraniad y datblygwr yn bwriadu cyfrannu at ddatblygiad addysg Gymraeg. Yn ddelfrydol dylai'r awdurdod lleol fynnu datganiad gan ddatblygwyr yn lleol i adlewyrchu uchelgais lleol. Yn absenoldeb hyn, dylai Llywodraeth Cymru osod y canllaw yn glir.

4.3 **Ymgynghori ar ddatblygiadau Addysg cyfrwng Saesneg**

Os ydym am i'n dysgwyr fod yn siaradwyr Cymraeg hyderus, yna a'i dyma'r cyfle i nodi diwedd ar gynlluniau i agor ysgolion newydd cyfrwng Saesneg?

Rhaid i broses ymgynghori unrhyw gynnig newydd nodi'r effaith ar y Gymraeg ar unrhyw gynllun pellach i ddatblygu addysg cyfrwng Saesneg. (cymal 3.4 [Cod Trefniadaeth Ysgolion](#))

Y mae'r cymal yn nodi hefyd yn glir bod angen nodi

- i ba raddau y byddai'r cynnig yn cefnogi'r targedau yn y Cynllun Strategol Cymraeg mewn Addysg a gymeradwywyd.
- sut y byddai'r cynnig yn ehangu neu'n lleihau'r ddarpariaeth Gymraeg. Os mai lleihau'r ddarpariaeth y bydd, nodwch pam y bydd y

ddarpariaeth yn cael ei lleihau. (tudalen 32)

- 4.4 **ADY** - nodwyd eisoes yr angen am gynnal asesiad o ddarpariaeth ADY yn y Gymraeg i gyd-fynd gyda'r cynlluniau hyn ond hefyd i ddiwallu'r angen o fewn y [Ddeddf Anghenion Dysgu Ychwanegol a'r Tribiwnlys Addysg \(Cymru\)](#) lle y nodir yn y canllaw i rieni

“bod plant a phobl ifanc ag ADY yn cael help yn y Gymraeg lle bynnag y bo modd os oes ei angen arnynt”

- 4.5 **Cludiant**

Mesur Teithio gan Ddysgwyr (Cymru) 2008 - Cymal 10: Hybu mynediad i addysg a hyfforddiant drwy gyfrwng y Gymraeg

Nid oes diffiniad penodol wedi ei gynnig erioed ar gyfer nodi beth yw'r disgwyliad ar gyfer y cymal hwn ac yn ei sgil y mae ymateb awdurdodau lleol fel arfer yn amwys ac yn golygu cynnig y gwasanaeth lleiaf posibl. Yn flynyddol, gwrthodir gludiant i ddysgwyr gyrraedd darpariaeth cyfrwng Cymraeg gan fod ysgol arall yn agosach ond sydd ddim yn cynnig darpariaeth cyfrwng Cymraeg. Y mae'n rhwystredig i rieni orfod wynebu'r fath heriau diangen blwyddyn ar ôl blwyddyn.

Mae costau tanwydd ar gynnydd a nifer o awdurdodau lleol yn bwriadu adolygu eu polisïau cludiant. Mi all hyn effeithio'n niweidiol ar addysg Gymraeg. Ar gyfartaledd y mae ysgolion Cymraeg yn bellach o gartrefi teuluoedd a llai ohonynt yn hygyrch.

Mae yna wahaniaethau arwyddocaol ar draws Cymru o ran mynediad at addysg ôl-16 ac y mae cost cludiant yn ffactor allweddol sydd yn gwneud addysg Gymraeg yn llai hygyrch i ddysgwyr ar draws Cymru ac yn eu rhwystro rhag parhau â'u haddysg Gymraeg. Mae angen craffu ar y gwahaniaethau hyn yn y tymor byr a sicrhau mesurau sydd yn sicrhau tegwch ar draws siroedd a rhanbarthau. Yn y tymor canol a hir, mae angen newid pellgyrhaeddol i'r mesur hwn os ydym am i addysg Gymraeg fod yn hygyrch i bob teulu yng Nghymru. Yr ydym wedi cael addewidion o adolygiadau gan weinidogion dros y blynyddoedd ond yn parhau heb weld unrhyw newid. Mae hyn yn niweidiol i unrhyw ddatblygiad pellach ac yn tynnu'r gwynt o hwyliau ysgolion sydd yn gwneud ymdrechion gwirioneddol i ymateb i anghenion dysgwyr sydd am barhau mewn addysg ôl orfodol. Dyma'r lle y daw ein gweithlu dwyieithog ni.

- 4.5 **Mesurau, codau a pholisïau presennol**

Dros y blynyddoedd diweddar, wrth ymateb i alwadau gan rieni ac ymateb i ymgynghoriadau, yr ydym wedi dod yn fwy ymwybodol o agweddau mewn mesurau, codau a pholisïau cyfredol sydd wedi rhwystro twf addysg Gymraeg mewn rhai rhannau o Gymru ac felly wrth ystyried y cyfnod cyn y bil ac wrth symud ymlaen ar gyfer y dyfodol, rhaid ystyried yn ofalus yr effaith y caiff y canlynol ar dwf addysg Gymraeg a sut y gall Llywodraeth Cymru a llywodraeth leol liniaru effeithiau negyddol ar ddatblygiad addysg Gymraeg yn y tymor byr.

Codau a pholisïau sydd wedi rhwystro

Cod Trefniadaeth ysgolion - fel nodwyd, rhaid ymgynghori ar yr effaith ar y Gymraeg mewn cynlluniau i agor ysgolion newydd.

Gweithredu cymal 3.5 [Y cod derbyn i ysgolion](#) gan awdurdodau lleol Noda'r cymal fel a ganlyn

3.5 Mae'r nifer derbyn yn adlewyrchu gallu'r ysgol i ddarparu ar gyfer disgyblion ac ni ddylid mynd yn uwch na hyn. Fodd bynnag, gall fod yn rhesymol i'r awdurdod derbyn ystyried arfer disgresiwn, mewn amgylchiadau eithriadol, i dderbyn mwy o ddisgyblion na'r nifer derbyn. Gallai achosion o'r fath gynnwys:

- Lle mae nifer fawr o leoedd gwag ar draws y grwpiau blwyddyn yn yr ysgol, fel y gellir darparu ar gyfer y disgybl heb amharu ar dderbyniadau'r dyfodol os bydd y cynnydd yn y lleoedd a lenwir yn parhau.
- Os bydd prinder dros dro o fath penodol o ddarpariaeth mewn ardal, er enghraifft addysg Gymraeg, tra bod darpariaeth ychwanegol yn cael ei sefydlu.

Yn ddiweddar y mae rhai Awdurdodau Lleol wedi methu â defnyddio cymal sydd ar gael iddynt pan nad yw darpariaeth yn ddigonol mewn ysgol a phan mae mwy o blant wedi gwneud cais i'r ysgol honno a chynlluniau i ymestyn y ddarpariaeth yn yr arfaeth.

4.6 Gorddibyniaeth ar fesur neu ymateb i'r galw:

Nodwyd eisoes bod ysbryd y cynlluniau hyn yn amlwg iawn o blaid symbylu'r galw am addysg Gymraeg. Pan mae hyn yn digwydd y mae awdurdodau lleol wedi gweld twf, rhai yn arwyddocaol. Mae angen cynorthwyo'r siroedd hynny lle nad yw hyn yn arferol gan roi iddynt yr hyder yn eu cynllunio.

Document is Restricted

Julie James AS/MS
Y Gweinidog Newid Hinsawdd
Minister for Climate Change

Delyth Jewell MS
Chair of the Culture, Communications, Welsh Language, Sport, and International Relations
Committee

seneddculture@senedd.wales

27 July 2022

Dear Delyth,

I would like to thank you and the Committee Members for your consideration of the Legislative Consent Memorandum (LCM) laid before the Senedd in respect of the UK Government's Online Safety Bill.

I welcome the report published by the Committee on the 24 June noting that Members had no objections to the LCM and the request for consent to the relevant provisions in the UK Online Safety Bill. I also note that you were satisfied with the use of the draft affirmative procedure.

Yours sincerely

Julie James AS/MS
Y Gweinidog Newid Hinsawdd
Minister for Climate Change

Canolfan Cyswllt Cyntaf / First Point of Contact Centre:
0300 0604400

Bae Caerdydd • Cardiff Bay
Caerdydd • Cardiff
CF99 1SN

Gohebiaeth.Julie.James@llyw.cymru
Correspondence.Julie.James@gov.Wales

Rydym yn croesawu derbyn gohebiaeth yn Gymraeg. Byddwn yn ateb gohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn Gymraeg ac ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

We welcome receiving correspondence in Welsh. Any correspondence received in Welsh will be answered in Welsh and corresponding in Welsh will not lead to a delay in responding.

Delyth Jewell AS
Cadeirydd
Pwyllgor Diwylliant, Cyfathrebu, y Gymraeg, Chwaraeon a Chysylltiadau Rhyngwladol
Senedd Cymru

SeneddDiwylliant@senedd.cymru

27/07/2022

Annwyl Gadeirydd,

Cofrestru nodau masnach ar gyfer geiriau Cymraeg

Diolch am eich llythyr dyddiedig 30/06/22 yn mynegi eich pryder am y penderfyniad gan y Swyddfa Eiddo Deallusol (SEDD) i ganiatáu i'r geiriau 'cariad' a 'hiraeth' gael eu cofrestru fel nodau masnach. Dros y blynyddoedd, rwyf wedi delio gydag ambell achos, a rheiny'n ymwneud â methiant i gofrestru enw Cymraeg. Mewn sefyllfa felly mae fy rôl yn glir.

Yn sgil dod yn ymwybodol o'r sefyllfa gyfredol, gwnaeth fy swyddogion gysylltu gyda Phrif Weithredwr Gweithredol y SEDD, gan ofyn cyfres o gwestiynau ynglŷn â'r broses o gofrestru nodau masnach ar gyfer geiriau Cymraeg. Derbyniwyd ymateb gan y Prif Weithredwr ar 04/07/22.

Yn eu hymateb, cadarnhawyd bod cais i gofrestru'r nodau 'cariad' a 'hiraeth' wedi ei gyflwyno ddiwedd Tachwedd 2021, a bod y nodau wedi eu cyhoeddi ganol Ionawr eleni er mwyn rhoi cyfle am wrthwynebiadau. Cofrestrwyd y nodau ar 25/03/22, gan na dderbyniwyd unrhyw wrthwynebiadau. Cadarnhawyd bod y ceisiadau am nodau masnach yn cwmpasu math arbennig o nwyddau sef amrywiol fathau o ganhwyllau.

Mae'r SEDD wedi dweud wrthyf eu bod yn gweithredu'r system nod masnach yn unol â'r gyfraith a osodwyd gan y Ddeddf Nod Masnach 1994 a'r Rheolau 2008. Maen nhw wedi cadarnhau nad yw'r system yn atal cofrestru geiriau cyffredin, boed hynny yn Gymraeg neu yn Saesneg. Nodon nhw y cafodd y cais am nodau masnach ei arholi gan arholwr oedd yn siarad Cymraeg, a'u bod bob tro yn sicrhau eu bod yn deall ystyr unrhyw air

Comisiynydd y Gymraeg
Siambrau'r Farchnad
5-7 Heol Eglwys Fair
Caerdydd CF10 1AT

0345 6033 221
post@comisiynyddygyymraeg.cymru
Croesewir gohebiaeth yn y Gymraeg a'r Saesneg

comisiynyddygyymraeg.cymru

Welsh Language Commissioner
Market Chambers
5-7 St Mary Street
Cardiff CF10 1AT

0345 6033 221
post@welshlanguagecommissioner.wales
Correspondence welcomed in Welsh and English

welshlanguagecommissioner.wales

Comisiynydd y
Gymraeg
Welsh Language
Commissioner

mewn unrhyw iaith er mwyn gwneud yn siŵr nad yw'r gair dan sylw yn ddisgrifiadol. Ychwanegwyd hefyd bod y SEDd yn ystyried pob achos yn ôl ei rinweddau ei hun gan ystyried y nwyddau a'r gwasanaethau y gwnaed cais amdanynt.

Roeddwn yn ymwybodol bod cwestiwn wedi codi ynghylch a oedd y gair 'cariad' o bosib wedi cael ei drin yn wahanol i'r gair Saesneg cyfatebol 'love' gan y SEDd yn y cyd-destun hwn. Deallaf fod y gair 'love' wedi cael ei dderbyn o'r blaen i'w gofrestru yn unol â Deddf Nodau Masnach 1994 (mewn perthynas â nwyddau eraill), ac felly bod marciau o'r fath wedi bodloni'r profion cyfreithiol ar gyfer cofrestru mewn cyd-destunau eraill. Felly ar hyn o bryd, ymddengys i mi o'r wybodaeth a ddarparwyd gan y SEDd i mi, fod y sefydliad yn trin y Gymraeg a'r Saesneg yn gyfartal wrth asesu a chofrestru y nodau masnach dan sylw. Rhaid nodi hefyd fod [Canllaw Archwilio SEDd](#) yn dweud fel a ganlyn:

"Where marks contain Welsh or Gaelic words they will be treated in the same way as trade marks consisting of the equivalent English words for the purposes of section 3(1). Where marks contain words from languages other than those mentioned above the following will be considered."

Eglurodd y SEDd eu bod yn cyhoeddi pob cais am nod(au) masnach er mwyn i'r cyhoedd gael cyfle i'w hystyried. Mae cyfnod gwrthwynebu o 2 fis yn dechrau'n syth ar ôl y dyddiad yr hysbyseb y nodau masnach, gyda'r gallu i ymestyn y cyfnod hwn am fis ychwanegol. Yn amlwg, gan fod y nodau masnach ar gyfer 'cariad' a 'hiraeth' wedi eu cyhoeddi ar 14/01/22, mae'r cyfnod gwrthwynebu wedi mynd heibio bellach. Yn ôl y SEDd, ni dderbyniwyd unrhyw sylwadau gan y cyhoedd yn gwrthwynebu cofrestru'r nodau dan sylw.

O bryd i'w gilydd, mae anghydfod yn gallu codi ar ôl i nod masnach gael ei gofrestru. Os oes gan unrhyw un ddymuniad i herio'r cofrestriadau, byddai'n rhaid bellach i unigolyn neu gwmni naill ai wneud cais i'w dirymu, neu wneud cais am ddatganiad o annilysrwydd.

Mae un cwmni sydd yn cynhyrchu canhwylau wedi cysylltu gyda'r Comisiynydd, gan nodi fod nifer sylweddol o gwmnïau eraill yng Nghymru yn defnyddio'r geiriau 'cariad' a 'hiraeth' mewn perthynas â chanhwylau. Credaf mai mater i'r cwmnïau yw cyflwyno her neu wneud cais am ddatganiad o annilysrwydd i'r SEDd ynglŷn â'r mater hwn.

Comisiynydd y Gymraeg
Siambrau'r Farchnad
5-7 Heol Eglwys Fair
Caerdydd CF10 1AT

0345 6033 221
post@comisiynyddygyymraeg.cymru
Croesewir gohebiaeth yn y Gymraeg a'r Saesneg

Welsh Language Commissioner
Market Chambers
5-7 St Mary Street
Cardiff CF10 1AT

0345 6033 221
post@welshlanguagecommissioner.wales
Correspondence welcomed in Welsh and English

Comisiynydd y
Gymraeg
Welsh Language
Commissioner

Rwyf wedi ystyried a oes lle i mi gymryd camau yn yr achos hwn gan ystyried y prif nod sydd gen i wrth arfer fy swyddogaethau i hybu a hwyluso defnyddio'r Gymraeg ac i weithio tuag at gynyddu defnyddio'r Gymraeg yng nghyswllt darparu gwasanaethau a chyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg.

Mae adran 8 Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 yn rhoi'r pŵer i mi gychwyn achos cyfreithiol yng Nghymru a Lloegr, neu ymyrryd mewn achos o'r fath, os yw'n ymddangos bod yr achos yn un sy'n berthnasol i fater y mae gen i swyddogaeth mewn cysylltiad ag ef. Mae adran 9 Mesur y Gymraeg hefyd yn ymwneud â darparu cymorth i unigolyn mewn rhai amgylchiadau.

Gellid dadlau bod cofrestru geiriau Cymraeg 'cyffredin' sydd wedi digwydd yn yr achos dan sylw yn effeithio ar allu unigolion eraill i ddefnyddio'r fath eiriau, ac felly byddai herio'r cofrestradau a wnaed yn hybu a hwyluso defnydd o'r Gymraeg yn y sefyllfa dan sylw. Fodd bynnag, mae achosion y bu i'r Comisiynydd ymwneud â hwy yn y gorffennol yn dilyn derbyn ceisiadau am gymorth wedi troi o gylch methiant cwmni i gofrestru gair Cymraeg *er mwyn* defnyddio'r gair Cymraeg hwnnw yn ei fusnes. Ar y pwynt hwn, ystyriaif fod risg yn gysylltiedig â'r cynsail y byddai dwyn achos i ddirymu neu annilysu ar sail iaith yn ei osod, oherwydd y byddai dadl dros ddirymu neu annilysu'r geiriau hyn yn seiliedig ar atal cofrestru 'cariad' a 'hiraeth', sy'n eiriau Cymraeg. Pe bawn yn derbyn cais i gynorthwyo unrhyw un fel rhan o her, byddai'n rhaid i mi ystyried yr holl sgil effeithiau posibl ar sail yr wybodaeth y byddwn yn ei derbyn gan geisydd.

Rwyf wedi ysgrifennu at y cwmni ar hyd y llinellau uchod. Mae croeso i chi gysylltu â mi os ydych am drafod y mater ymhellach.

Yn gywir

Gwenith Price

Dirprwy Gomisiynydd y Gymraeg

Copi at: Liz Saville Roberts AS

Comisiynydd y Gymraeg
Siambrau'r Farchnad
5–7 Heol Eglwys Fair
Caerdydd CF10 1AT

0345 6033 221
post@comisiynyddygybraeg.cymru
Croesewir gohebiaeth yn y Gymraeg a'r Saesneg

comisiynyddygybraeg.cymru

Welsh Language Commissioner
Market Chambers
5–7 St Mary Street
Cardiff CF10 1AT

0345 6033 221
post@welshlanguagecommissioner.wales
Correspondence welcomed in Welsh and English

welshlanguagecommissioner.wales

By virtue of paragraph(s) vi of Standing Order 17.42

Document is Restricted

Delyth Jewell MS
Chair, Culture, Communications, Welsh Language, Sport,
and International Relations Committee
Welsh Parliament
Cardiff Bay
Cardiff
CF99 1SN

23 August 2022

By email: SeneddCulture@senedd.wales

Dear Ms Jewell,

Lords European Affairs Committee inquiry into the future UK-EU relationship

The European Affairs Committee has just launched an [inquiry into the UK's future relationship with the EU](#). This wide-ranging inquiry will cover a number of topics, including the political, diplomatic, and institutional relationship, foreign policy and security, environment and climate change, and culture, education and the movement of people.

The Committee recognises that issues of this importance require input from as wide a range of stakeholders as possible, and most especially from colleagues in the devolved parliaments across the UK. Members have therefore asked me to write to you personally to make you aware of this inquiry and to ask you to consider whether your Committee would be willing to share your valuable perspective on the matters raised in the [call for evidence](#).

In a further demonstration of the Committee's commitment to hearing from colleagues and stakeholders across the UK, we are hoping to visit Cardiff early in the new year to meet stakeholders and take formal evidence for this inquiry. We would very much appreciate the opportunity to engage with your Committee at that time.

Yours sincerely,

Lord Kinnoull

Chair of the European Affairs Committee

Agenda Item 4.4

Dear Culture, Communications, Welsh Language, Sport, and International Relations Committee,

I am writing as the publisher of The National and Corgi Cymru.

The news industry in Wales is facing a crisis. Printing costs have increased 100% since the start of the year, add to this the increase in the cost of fuel has added significantly to distribution costs.

There has also been a fall in revenues from advertising due the economic downturn and newspaper sales and subscriptions are down due to the cost of living crisis.

The situation is far worse in Wales than it is in England and Scotland.

Without short term financial support there is a risk that titles in Wales will vanish. The National Wales will come to an end in the next couple of months.

I hope you'll agree that this will have a detrimental effect on democracy in Wales, and this at a time where there is a greater need for independent news in Wales than at anytime before.

Can we please request the committee discuss this issue as a matter of urgency?

Yours sincerely

Huw Marshall

Publisher

**Culture, Communications, Welsh Language,
Sport, and International Relations
Committee**

Henry Faure Walker, Chief Executive Officer
Julia Lancett, Managing Director
Newsquest Media Group
4th Floor, Queens House
55/56 Lincolns Inn Fields
London, WC2A 3LJ

Senedd Cymru
Bae Caerdydd, Caerdydd, CF99 1SN
SeneddDiwylliant@senedd.cymru
senedd.cymru/SeneddDiwylliant
0300 200 6565

Welsh Parliament
Cardiff Bay, Cardiff, CF99 1SN
SeneddCulture@senedd.wales
senedd.wales/SeneddCulture
0300 200 6565

26 August 2022

Closure of The National Wales

Dear Henry and Julia

I am writing to express the Committee's grave concerns regarding your sudden announcement on Wednesday 24 August 2022 about the closure of the National Wales news website. We are disappointed that the announcement has been made at such short notice, both for what it means for media plurality in Wales, as well as for those journalists who may lose their jobs.

We are of the view that media pluralism is an essential part of any healthy democracy. As you will be aware, the media plays an important role in not only holding those in power to account, but also as a communication tool to discuss other matters of interest in a free and civil society; culture, economics and sport but to name a few. Unlike Scotland or Northern Ireland, there is a very limited number of pan-Wales media titles. Therefore the impact of those titles we have, like National Wales, is ever more so important. Like Scotland, Wales is a country with its own law-making and tax-raising Parliament. Ensuring that the people of Wales have access to, and are able to consume, a range of media from different outlets to inform them of decisions that affect their lives is incredibly important. The loss of another news website is both very disappointing and worrying.

We are also disheartened to hear to that there will be two journalists who may be unemployed as a result of your decision. Newsquest Media Group has a range of titles based in Wales, including the recently launched Welsh-medium news site, Corgi Cymru. We would welcome confirmation from you as to what can be done to ensure that talented Welsh-based journalists are able to continue their work here reporting on the important issues of the day.

It is widely known that newspaper sales have been declining for a decade or more as people seek different, sometimes free, media outlets for their news consumption. We also appreciate that the current economic situation may well have played a role in your decision to discontinue running the National Wales. The impact of the current cost of living crisis is impacting on all impacts of our lives. Unfortunately, if people are counting every penny, the first thing to go is dispensable items, such as

subscriptions. Netflix's recently reported loss of subscribers is testament to this. However we are also aware that running an online news site means it doesn't have the same exposure to costs such as printing and distribution that print titles will be.

In light of the points we have raised in this letter, we would like to ask you:

- To provide a fuller explanation (than what has already been reported) as to your reasons for closing down the National Wales news website.
- What will happen to those journalists employed by National Wales? Are they eligible for re-deployment across other Welsh titles owned by Newsquest?
- What other business models have been explored to ensure the survival of the National Wales?
- Given your role in the running of Corgi Cymru, and the potential for joint working for that title with National Wales, what consideration have you given to the establishment of a bilingual newsroom for Wales within Newsquest Media?

While we appreciate that Newsquest Media Group is a private business, we would implore you to consider the role that the company has in the Welsh media landscape. We hope that you will consider the points raised in this letter carefully and we would welcome an on-going dialogue with you on this matter over the coming weeks.

Yours sincerely

Delyth Jewell MS

Chair

Culture, Communications, Welsh Language, Sport and International Relations Committee

Croesewir gohebiaeth yn Gymraeg neu Saesneg.

We welcome correspondence in Welsh or English.

Agenda Item 4.6

01st September 2022

Via email

Dear Delyth,

I write on behalf of Newsquest to your recent letter regarding The National Wales.

While I cannot detail specifics relating to individuals, I can assure you that we have been talking to those directly affected about any alternative roles in Newsquest, in Wales and beyond.

I agree with your points about the importance of pluralism in the media as part of a healthy democracy and the essential role of the media in holding power to account and providing a platform for debate and discussion of social issues.

These are the reasons why we established The National Wales and as launch editor and now managing editor I am proud of way the title has done just that. It is a testament to the dedication and brilliance of the journalists involved that you and others feel the loss of the title so keenly after just 18 months.

But any title must be financially sustainable and, sadly, The National Wales has not proved to be so.

The aim for The National Wales was for it to be primarily subscription funded, to enable us to produce original journalism telling stories that those already in the marketplace would not. After an encouraging first year, we could see a route towards breaking even.

This year has seen a steady decline in subscribers. That is understandable in the present cost of living crisis but nonetheless has left the title continuing to make losses without a clear path to sustainability. The increasing encroachment of the BBC into online news publishing has made the subscription market more challenging.

The very sharp cost increases facing the wider industry mean we have to make some difficult decisions.

We have considered internal proposals and suggestions for different ways to run The National Wales, both during the consultation and over recent months. Indeed, we have adapted the model as we have gone along. We have also cut costs such as freelance spend, but have not found an approach that now looks sustainable.

Newsquest Media Group Ltd, 1st Floor, Chartist Tower, Upper Dock Street, Newport NP20 1DW
Telephone: 01633 810000

Newsquest Media Group Ltd
A Gannett Company

Pack Page 88
Loudwater Mill, Station Road, High Wycombe, Buckinghamshire, HP10 9TY.
Registered in England & Wales. | 01676637

It was always a lean model – a small core team generating original content supported by the local journalism already produced across Wales by Newsquest journalists. The team already worked hand-in-hand with Corgi.Cymru under one editor so a proposal for a bilingual newsroom would be no more efficient than the current one.

What would have made a difference was more support from the Welsh Government over the past 18 months. If the Welsh Government wants the pluralistic national media Wales deserves, it needs to support it in practical and financial ways.

The Public Interest Journalism Fund is one way to try to support small community start-ups but it is important to recognise that larger publishers provide the majority of investment in journalism in Wales and reach far bigger audiences, particularly online. Most of Newsquest's news titles are read by more than 70% of their local population – for example the South Wales Argus is read online each month by 76% of the adults in Newport, the Western Telegraph is read online each month by 75% of the adults in Pembrokeshire.

Wales will not have a strong, pluralistic media, local or national, without profitable larger publishers.

Support does not have to be through grants. It should, however, include harnessing the large audiences we have through advertising campaigns, event sponsorship and so on, so that both parties benefit.

As chair of the Culture, Communications, Welsh Language, Sport and International Relations Committee, I would welcome your backing in calling for the Welsh Government consider what practical support it can give our industry in the short, medium and longer term, particularly in terms of how the Welsh Government and other public bodies in Wales deploy their very substantial advertising budgets.

This could be a win/win for the Welsh Government and the public sector, that can use local and regional news brands' huge reach and trust to communicate extremely effectively to the Welsh people, and in doing so this advertising supports and sustains quality news journalism in Wales, which, as you say, is vital to a healthy and vibrant democracy.

Your sincerely

Gavin Thompson

Gavin Thompson

Regional editor (Wales), Newsquest

Newsquest Media Group Ltd, 1st Floor, Chartist Tower, Upper Dock Street, Newport NP20 1DW
Telephone: 01633 810000

Newsquest Media Group Ltd
A Gannett Company

Loudwater Mill, Station Road, High Wycombe, Buckinghamshire, HP10 9TY.
Registered in England & Wales. | 01676637

Agenda Item 4.7

Dear Members of the Committee,

Thank you for drawing attention to your concerns over The National.

At the Glamorgan Star, a free independent local newspaper covering the Vale of Glamorgan and Bridgend County borough, we also find ourselves severely impacted by the 'cost of living' crisis.

The National ceased the print edition last year and went entirely online. This protected it from the subsequent rise in energy prices by having no printing and distribution costs. but even this drastic action has failed to change the minds of its owners.

In contrast, at the Glamorgan Star we strongly believe that the combination of a print edition and an online presence helps us reach a wider range of people – including many who are less digitally aware. We have the highest independently audited circulation figures of all other local papers in the Vale of Glamorgan- including Newsquest titles.

However, the cost of printing and distribution have skyrocketed, and this could be a real threat to our existence, and in particular our ability to offer employment to young people.

There is a national shortage of newsprint that has literally resulted in printing costs doubling. The printers have advised to expect it to increase much further by the end of 2022.

Over the last year, we have been employing a promising student from Cardiff and Vale College. 12 months ago, the Welsh Government were offering a £4,000 grant to take that student on for a full apprenticeship. This funding has ceased and as a small independent newspaper we have doubts as to whether we can afford to take on an apprentice without funding support.

So many things are in peril with the cost-of-living crisis. As well as the rise in printing and distribution costs, we have concerns that business owners will be forced to cut back on advertising.

A local newspaper such as the Glamorgan Star offers much to a community:

1/ It gives a sense of community to its readers – a sense that the community still exists and is made up of a wide range of interests. (The tendency of online news driving people into their own filter bubble is well documented).

2/ We welcome a wide range of opinions. We have columnists who talk about a variety of subjects and welcome contributions from all areas.

3/ It gives local and national government a chance to make a considered and meaningful contact with the electorate – either through legal notices and press releases or by being given the opportunity to comment on local issues.

4/ A newspaper such as the Glamorgan Star will always seek to highlight local issues in a professional way – giving a balanced view of these issues.

5/ The Glamorgan Star came into existence to fill the gap left by the closure of the Glamorgan GEM owned by the Tindle Newspaper Group in 2020. Staff made redundant were re-employed by myself and we have been delighted by the eagerness that community groups have shown in contacting us.

Such groups have commented that they have been able to grow and do more because of publicity in our printed newspaper.

I would be grateful if you would consider any funding that could be made available to help us as a hyper local community newspaper spanning the Vale of Glamorgan and beyond, whether it be in the form of a grant to offset the major costs of printing or possible funding for an apprentice junior reporter. It would be a delight to discuss this with you further.

There is a direct link to the full digital version of the newspaper below.

In the meantime, I look forward to hearing from you.

Kind regards,

Attracta Loftus

Managing Director

Dear Committee,

Further to my previous emails, I am not sure whether you have had a chance to look at our request for help but we have just received another letter from our printers warning us of a further significant cost increase on both newsprint and to cover increasing energy costs. Since first publishing our newspaper, our print costs have increased by £731.77 which is an increase of 110% and in October it will rise again.

I have attached a copy of the letter from the printers which we received this morning.

A small company like ours producing a vital free newspaper for the community spanning from Cardiff to Bridgend is in danger now on not being able to continue which would mean local job losses (reporters, sales people, production staff and delivery driver), and importantly the service we provide to our readers, many of whom rely on us to keep connected to their communities and surrounding areas.

We have also suffered some loss of advertising with local businesses not being able to afford to advertise and as a free newspaper with no cover price, advertising is our only source of revenue.

I would be grateful if the Committee would review our request for help and I look forward to hearing from you in due course.

Kind regards,

Attracta

Attracta Loftus

Managing Director

████████████████████

6th September 2022

Dear Customer

Due to the continuing energy/inflation crisis that we are all experiencing, we expect to see a further significant increase in costs in our printing activities. Most notably our electricity prices will change from 1st October. All of this will result in increased manufacturing costs for every job we produce on our presses. The energy marketplace is extremely volatile meaning that we are currently unable to accurately assess the impact of this situation.

We would like to provide you with as much notice as possible. However, due to the uncertainties described above, we are not in a position to tell you how much your jobs will increase by at this moment.

All invoices from 1st October 2022 onwards will be potentially subject to both paper increases and additional costs to reflect the increased energy costs. We will do all we can to keep these increases to a minimum and will advise you of revised pricing once we can obtain some level of certainty on our costs.

Your continued custom and patience with this difficult situation is appreciated.

Yours faithfully,

Richard Tweedy

Sales Manager

Contract Print Department

Agenda Item 4.8

Dawn Bowden AS/MS
Dirprwy Weinidog y Celfyddydau a Chwaraeon, a'r Prif Chwip
Deputy Minister for Arts and Sport, and Chief Whip

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Delyth Jewell AS/MS
Chair Culture, Communication, Welsh Language,
Sport and International Relations Committee

08 September 2022

Dear Delyth,

Thank you for your correspondence dated 19 July about the development of a culture strategy for Wales.

The process of appointing an external company will follow the usual procurement arrangements within the Welsh Government, with the tender being advertised on the Sell 2 Wales website.

As the opportunity will soon be live, it would be inappropriate for me to say much more, but our hope is that we can attract a suitable company to work with my officials in the Culture Division to develop a new culture strategy for Wales.

I know that this commitment is of interest to the Committee, and I will share information about the successful company and the timetable for completing the work once the contract has been awarded.

Reports on progress will be shared with the Designated Members as part of our regular bilateral meetings. I am happy to also provide progress information to the Committee as the work reaches key milestones in the process of developing the strategy.

Yours sincerely,

Dawn Bowden AS/MS

Dirprwy Weinidog y Celfyddydau a Chwaraeon, a'r Prif Chwip
Deputy Minister for Arts and Sport, and Chief Whip

Canolfan Cyswllt Cyntaf / First Point of Contact Centre:
0300 0604400

Bae Caerdydd • Cardiff Bay
Caerdydd • Cardiff
CF99 1SN

Gohebiaeth.Dawn.Bowden@llyw.cymru
Correspondence.Dawn.Bowden@gov.wales

Rydym yn croesawu derbyn gohebiaeth yn Gymraeg. Byddwn yn ateb gohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn Gymraeg ac ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

We welcome receiving correspondence in Welsh. Any correspondence received in Welsh will be answered in Welsh and corresponding in Welsh will not lead to a delay in responding.

Dawn Bowden AS/MS
Dirprwy Weinidog y Celfyddydau a Chwaraeon, a'r Prif Chwip
Deputy Minister for Arts and Sport, and Chief Whip

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Delyth Jewell AS/MS
Chair Culture, Communication, Welsh Language,
Sport and International Relations Committee

08 September 2022

Dear Delyth,

Thank you for your correspondence dated 19 July about the development of a culture strategy for Wales.

The process of appointing an external company will follow the usual procurement arrangements within the Welsh Government, with the tender being advertised on the Sell 2 Wales website.

As the opportunity will soon be live, it would be inappropriate for me to say much more, but our hope is that we can attract a suitable company to work with my officials in the Culture Division to develop a new culture strategy for Wales.

I know that this commitment is of interest to the Committee, and I will share information about the successful company and the timetable for completing the work once the contract has been awarded.

Reports on progress will be shared with the Designated Members as part of our regular bilateral meetings. I am happy to also provide progress information to the Committee as the work reaches key milestones in the process of developing the strategy.

Yours sincerely,

Dawn Bowden AS/MS
Dirprwy Weinidog y Celfyddydau a Chwaraeon, a'r Prif Chwip
Deputy Minister for Arts and Sport, and Chief Whip

Canolfan Cyswllt Cyntaf / First Point of Contact Centre:
0300 0604400

Bae Caerdydd • Cardiff Bay
Caerdydd • Cardiff
CF99 1SN

Gohebiaeth.Dawn.Bowden@llyw.cymru
Correspondence.Dawn.Bowden@gov.wales

Rydym yn croesawu derbyn gohebiaeth yn Gymraeg. Byddwn yn ateb gohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn Gymraeg ac ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

We welcome receiving correspondence in Welsh. Any correspondence received in Welsh will be answered in Welsh and corresponding in Welsh will not lead to a delay in responding.

Agenda Item 4.10

Email to the Chair of the Culture, Communications, Welsh Language, Sport and International Relations Committee

12 September 2022

Hi,

I would ask the Committee to investigate BBC Wales and ITV Wales news coverage since the Queens death. I have been amazed to find that for several days, the only stories that have been run are Royal stories, all of which support the continuation of the UK Royal Family.

There is a significant number of people in Wales who would like to debate the future of the Prince of Wales title, and articles relating to this should have been published. It is only today, that this has been touched upon following the First Ministers comment that he wasn't consulted on the timing of the announcement of the new Prince of Wales.

The Committee should seek the reasons for such a lack of diversity in the news. Is this due to editorial decisions? Or group think amongst journalists. Finally, what about other news around Wales? there has been a derth of reporting.

We should remember that the BBC derives its income from license fee payers, and should provide a proper news service not a North Korean style 'news ministry', which is what's its been these past few days.

Regards

Mike Pemberton

Document is Restricted